



Oud Leeuwenhorst

Historisch onderzoek naar de cultuurhistorische waarden van het plangebied Landgoed Oud Leeuwenhorst te Noordwijkerhout

Def. Rapport 16 augustus 2011 versie II

Colofon

Stichting In Arcadië

't Zand 44, 3811 GC Amersfoort
www.stichtinginarcadie.nl

Projectteam

Drs R.H.M. van Immerseel
Ing. K.D. Aschman

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van Stichting In Arcadië.

INHOUD

1 Inleiding	5
2 Oudste geschiedenis; natuurlijk landschap en ontginning	7
3 Klooster Leeuwenhorst; 1261-1574	13
4 Leeuwenhorst ten tijde van de Ridderschap, 1574-1676	23
5 Leeuwenhorst als buitenplaats van de Ridderschap, 1676-1801	27
6 Oud Leeuwenhorst in de 19e eeuw	33
7 Oud Leeuwenhorst in de 20e eeuw	41
8 Samenvatting van de ontwikkelingsgeschiedenis	47
9 Waardenstelling	49
Literatuurlijst	54
Noten	55

1 INLEIDING

In het voorliggende rapport is historisch onderzoek verricht naar de cultuurhistorische waarden van het plangebied van Landgoed Oud Leeuwenhorst. Het onderzoek kadert in het opstellen van een nieuw bestemmingsplan voor het Buitengebied Noordwijkerhout waarbinnen Landgoed Oud Leeuwenhorst valt. Het onderzoek dient tevens als inspiratiebron en onderlegger voor de ontwikkeling van het plangebied.

Plangebied

Voor het hier gepresenteerde cultuurhistorisch onderzoek is Landgoed Oud Leeuwenhorst in haar directe omgeving als uitgangspunt genomen. Het plangebied omvat het terrein zoals weergegeven op de percelenkaart 'Landgoed Oud Leeuwenhorst' en afgebeeld in het 'Landgoedontwikkelingsplan Landgoed Oud Leeuwenhorst' (versie 25-2-2010) door Hollandschap Adviesbureau voor Stad- en Landschapsinrichting.

Als typische kenmerken van het plangebied zijn te noemen:

- Het plangebied is een complex geheel; samengesteld uit verschillende terreindelen;
- Het plangebied kent een complexe ontwikkelingsgeschiedenis en er is sprake van verschillende geschiedenislagen en ontwikkelingsfasen die alle in de huidige situatie sporen hebben nagelaten;
- Het vrijwel geheel ontbreken van als monument beschermde objecten;
- De doorsnijding door de N206;
- De overgang van strandwal naar strandvlakte.

Inventarisatie van de actuele situatie, verkennen van de ontwikkelingsgeschiedenis en transformatiemomenten

Allereerst werd de actuele situatie in het terrein middels terreinbezoek onderzocht en geïnventariseerd. Vervolgens is de ontwikkelingsgeschiedenis van het plangebied verkend. Het onderzoek vond plaats door de terreininventarisatie te koppelen aan de interpretatie van de reeds verzamelde historische kaarten en historische afbeeldingen. Het bestudeerde historische archiefmateriaal werd voornamelijk betrokken uit het Nationaal Archief, collectie Bodel Nijenhuis van de Universiteitsbibliotheek Leiden en het Hoogheemraadschap van Rijnland. Daarnaast is er waardevol materiaal bestudeerd uit de collectie van gravin Van den Bosch- barones Van Heeckeren van Brandsenburg. Belangrijke bij het onderzoek gebruikte literatuur vormen verder E. den Hartog, R.H.M. van Immerseel en A. Coops (red.), Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats (KSHZ 2003) en G. de Moor, Verborg en geborgen. Het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (Hilversum 1994).

Beschrijven, analyseren en waardering van het plangebied

Naar aanleiding van terreininventarisatie en de resultaten van het onderzoek naar de ontwikkelingsgeschiedenis kon de actuele situatie van het plangebied worden geanalyseerd en gewaardeerd. De verkenning richt zich op een algemene cultuurhistorische inventarisatie van de in het plangebied aanwezige fenomenen en objecten, hun historische dimensie en de onderlinge samenhang. Voor de verschillende fenomenen en objecten zijn door middel van terreinbezoeken de kwaliteit, uniciteit en authenticiteit op hoofdlijnen onderzocht. Vervolgens is de cultuurhistorische waarde van de actuele situatie gewaardeerd. De cultuurhistorische waarde bestaat uit:

- Archeologische waarden;
- Historisch-geografische waarden;
- Historische (steden)bouwkundige waarden.

De onderzochte elementen in het plangebied bestaan uit waardevaste en waardevolle elementen. Waardevaste elementen hebben een beschermde status, waardevolle elementen zijn niet-beschermde elementen die bijzondere of kansrijke erfgoedwaarden bevatten.

Voor de waardenstelling zijn de navolgende cultuurhistorische waarden gedefinieerd:

- Hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- Positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- Indifferentie monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.

Formuleren conclusies en aanbevelingen

De verkenning wordt afgesloten met een hoofdstuk 'waardenstelling' waarin het plangebied wordt gewaardeerd. Aangezien het onderzoek tevens dient als inspiratiebron en onderlegger voor de ontwikkeling van het onderzoeksgebied worden aanbevelingen gedaan met betrekking tot het vraagstuk van herbestemming en toekomstige planvorming.



Afb. 2.1 Toponiemenkaart.

- | | | |
|--------------------|----------------------|--|
| 1 Voorlaan | 6 N206 | 11 Hekpijlers |
| 2 Achterlaan | 7 Oud Leeuwenhorst | 12 Bronsgeesterweg |
| 3 Leidse Trekvaart | 8 de Halle | 13 Leeweg |
| 4 Fagelsloot | 9 het "Nieuwe Bosch" | 14 naamloze sloot als oostelijke begrenzing blokvormige verkaveling. |
| 5 omgrachte eiland | 10 Jachtlust | Geel omkaderd; de horst. |

2 OUDSTE GESCHIEDENIS; NATUURLIJK LANDSCHAP EN ONTGINNING

Leeuwenhorst is gelegen in het noordelijk deel van Rijnland; het duin- en strandwallengebied, dat nu als de Bollenstreek bekend staat. In de vroege Middeleeuwen werden de strandwallen in gebruik genomen. De hoger gelegen ruggen van de strandwallen werden gebruikt als bouwland. De lage gebieden tussen de strandwallen waren als grasland voor het vee in gebruik. Langs de westkust van Zuid-Holland zijn drie opeenvolgende strandwallencomplexen te onderscheiden:

- 1 De oudste en meest oostelijke strandwal (Voorburg, Leidschendam, Voorschoten, Oegstgeest, Sasenheim, Lisse en Hillegom);
- 2 Ten westen hiervan een jongere strandwal (Monster, Loosduinen, Den Haag en Wassenaar en Voorhout);
- 3 De meest westelijke en jongste strandwal (Noordwijk-Binnen en Noordwijkerhout).

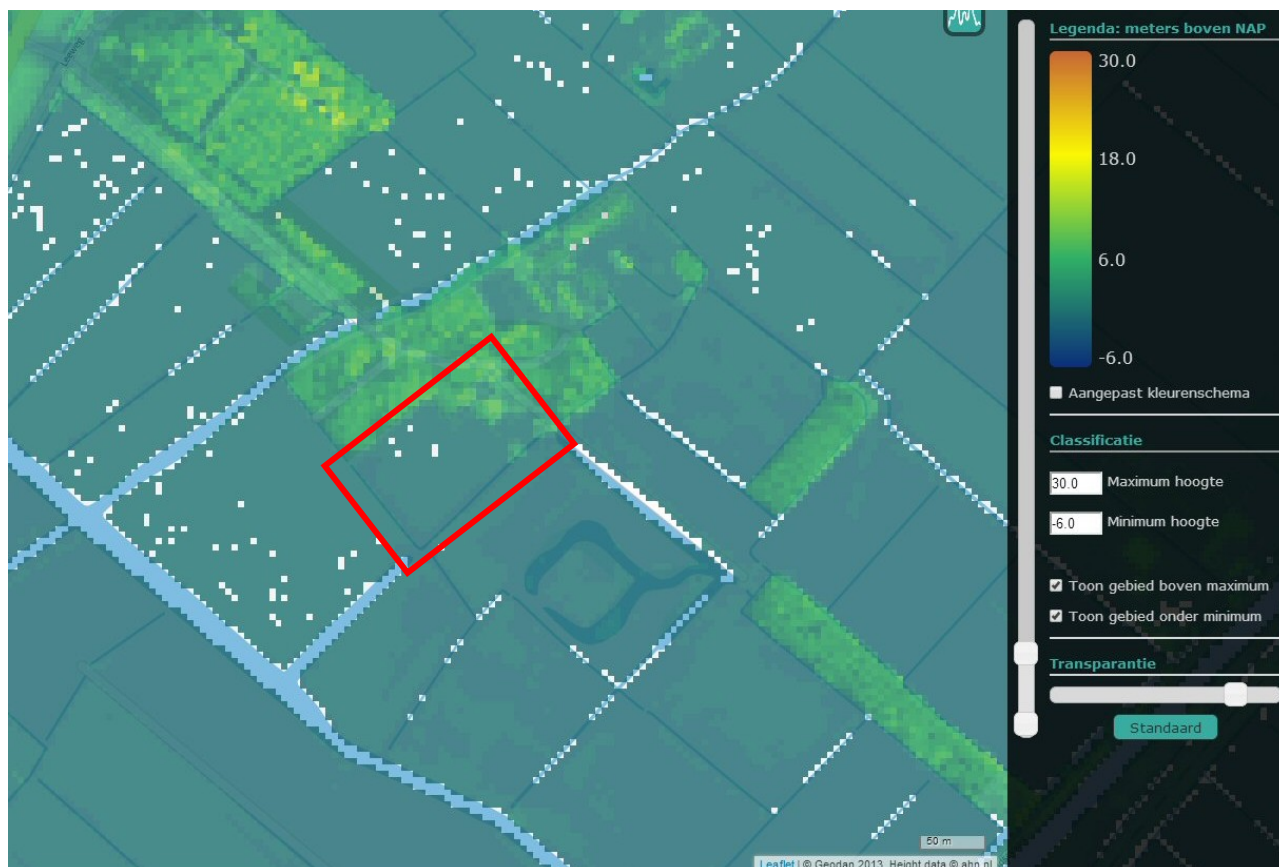
Nadat eerst de strandwallen in gebruik werden genomen, volgden later de natte laaggelegen strandvlakten tussen de strandwallen. De strandvlaktes werden in de lengte doorsneden door weteringen (tochten) om de waterafvoer te verbeteren. In het geval van Leeuwenhorst waren de belangrijkste en oudste weteringen de Zwetsloot (in 1656-1657 vergraven tot Leidse Trekvaart) en de Maandagse wetering. De Zwetsloot vormde tevens de grens tussen Lisse en Noordwijkerhout. Door de aanleg van dijken in het achterland en later de oprichting van het hoogheemraadschap Rijnland in de 13de eeuw gelukte het steeds beter om de waterhuishouding in de strandvlakten te reguleren.

De strandvlakte waarin Leeuwenhorst zou worden gesticht, kende van noord naar zuid vanuit de Middeleeuwen een aantal min of meer evenwijdig gelegen weteringen; de Zuidbroekerwetering op de grens van de strandwal die ter hoogte van Leeuwenhorst parallel aan de Bronsgeesterweg / Leeweg lag. Vervolgens de Maandagse wetering en tot slot de Zwetsloot die de grens met Lisse vormde. Leeuwenhorst ligt in de Zwetterpolder. De ontginning van de strandvlakte tot Zwetterpolder gebeurde door afwateringssloten haaks op de weteringen te graven. Hierdoor ontstonden de kenmerkende strookvormige noordoost-zuidwest gerichte kavels die tot op heden herkenbaar zijn aan de zuidzijde van de Leidse Trekvaart en ten oosten en westen van Leeuwenhorst. De grens wordt aan de zuidzijde gevormd door een sloot die later verbreed zou worden tot de huidige Fagelsloot. Aan de oostzijde door een naamloze sloot.

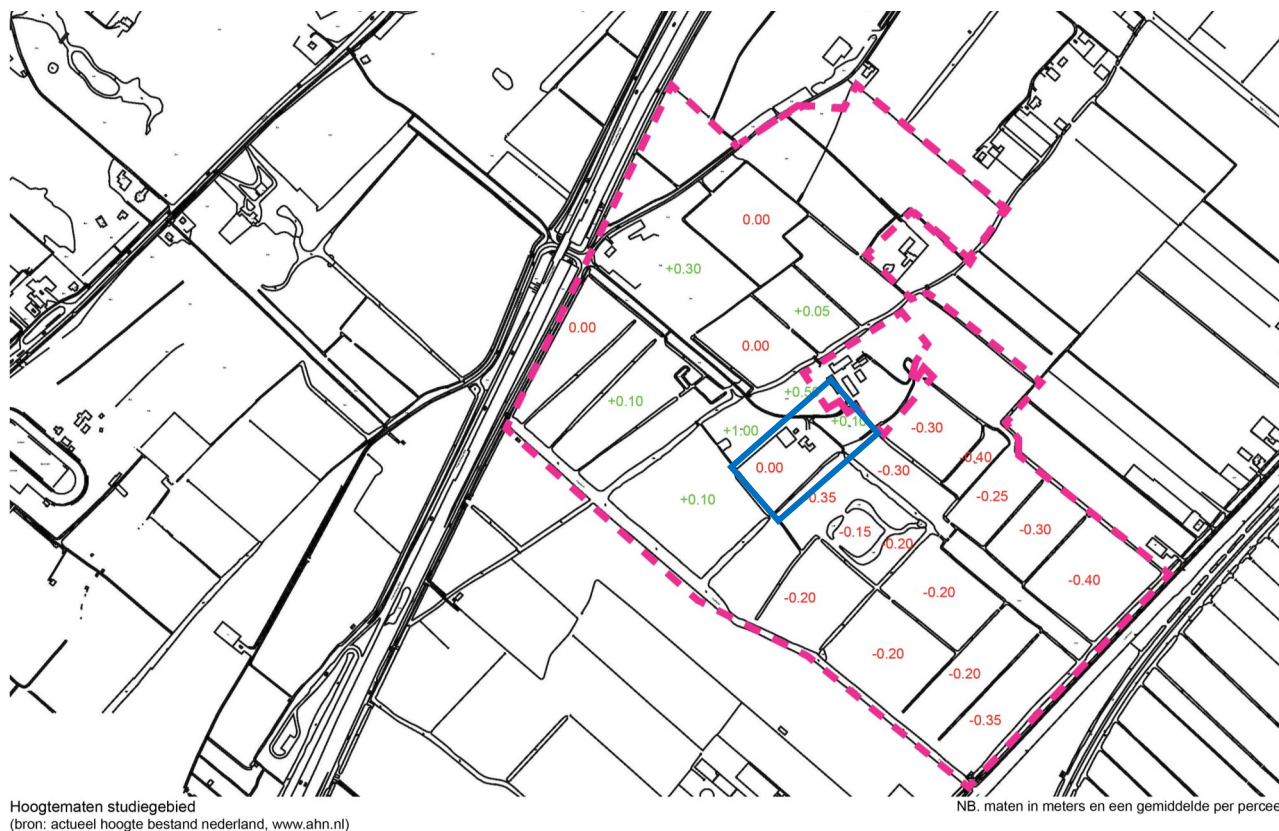
Het terrein van Leeuwenhorst, gelegen tussen de Provinciale weg N206, de Leidse Trekvaart en beide sloten kenmerkt zich door een van de gangbare strokenverkaveling afwijkende blokvormige verkaveling. Deze onregelmatige blokvormige verkaveling is vermoedelijk ouder. Te verwachten valt dat de hoger gelegen horst als eerste een aantrekkelijke vestigingsplaats zal zijn geweest, waarna in een later stadium de gehele strandvlakte is ontgonnen.

De blokvormige verkaveling van het terrein van Leeuwenhorst, tussen de Provinciale weg N206, de Leidse Trekvaart en beide sloten is buiten de clausuur, het besloten door een muur omsloten klooster waar geen mannen werden toegelaten, nog opvallend gaaf aanwezig. Op enkele kleine vergravingen en de aantasting door de aanleg van de N206 na, is de verkaveling tot op heden nog intact aanwezig (zie afb. 2.2 en afb. 3.10).

De oorspronkelijke dekzandrug, de horst, waarop Leeuwenhorst werd gebouwd is nog grotendeels intact en goed herkenbaar in het landschap door de hoogteverschillen ten opzichte van de omliggende gronden. Vrijwel zeker heeft er op de horst door de eeuwen heen nog zandwinning plaatsgevonden. In *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (Jaarboek 2003 Kastelenstichting Holland en Zeeland) verklaart de heer K. Wassenaar, pachter van de boerderij de Halle over het huis op de grens van perceel C 447 en C 448 "Achter dat huis lag een stukje bos, dat honderd jaar geleden is afgezaand. Mijn vader vertelde altijd dat de heer Drost, die daar een kwekerij had, daar bij het spitten botten en schedels tegenkwam".¹ De afzanding vond plaats vanwege de nieuwbouw in 1873 van de boerderij Oud Leeuwenhorst (zie p. 39). Dit verhaal wordt ondersteund door de huidige situatie in het terrein. De hoogteverschillen bij de percelen ten zuiden en westen van de boerderij Oud Leeuwenhorst (kad. Nr. C 447 en C 448, en het westelijk deel van perceel C 427), volgen de rechte kavelgrenzen (zie ook afb. 2.2 en afb. 2.3).



Afb. 2.2 Actueel Hoogtebestand Nederland. In de rode rechthoek de percelen C447 en C448. De lage ligging van beide percelen op de horst wijst op afgraving.



Afb. 2.3 weergave hoogte op een kadastrale kaart. In de blauwe rechthoek de percelen C447 en C448. De lage ligging van beide percelen op de horst wijst op afgraving. Afb. Hollandschap.

Van deze oudste fase vóór 1261 resteren:

De horst;

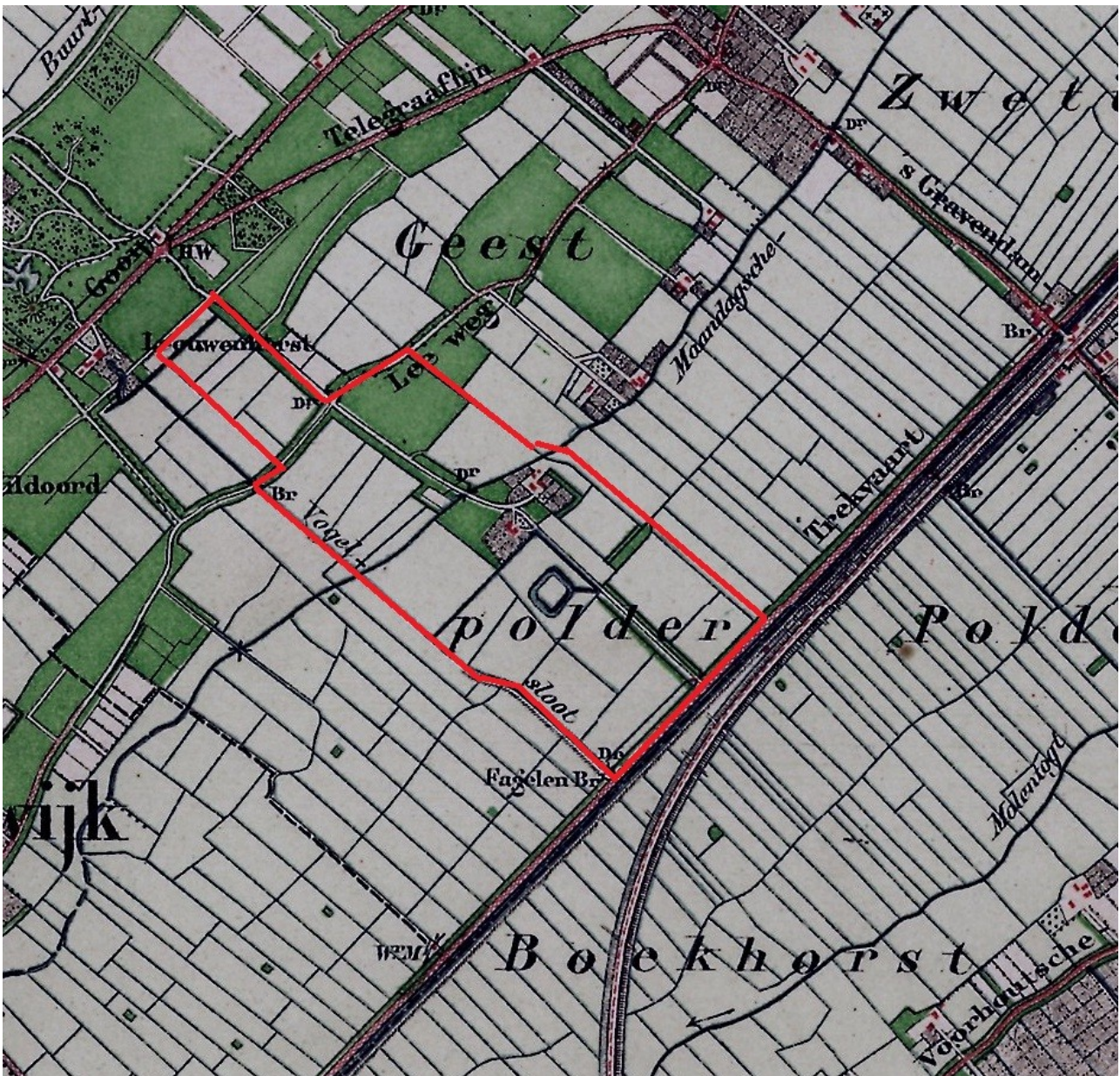
De Bronsgeesterweg;

De Zwetsloot (in 1656-1657 vergraven tot Leidse Trekvaart);

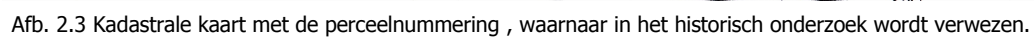
De Maandagse wetering;

De beide grenssloten (aan de westzijde later verbreed tot Fagelsloot en naamloos aan de oostzijde);

Vermoedelijk de onregelmatige blokvormige verkaveling.

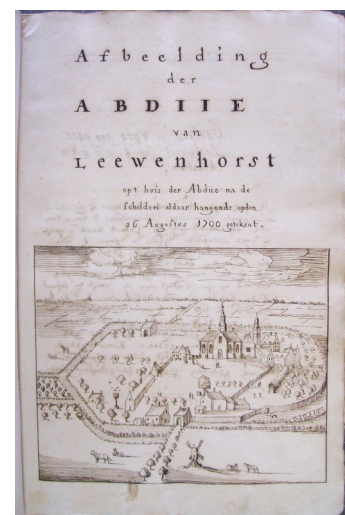


Afb. 2.2 Chromotopografische kaart Bonneblad 383 Lisse uit 1877. Op deze kaart is goed zichtbaar hoe de blokvormige verkaveling van voor 1261 van Leeuwenhorst afwijkt van de gangbare strokenverkaveling van de omliggende gronden in de Zwetterpolder. De huidige verkaveling is identiek op enkele kleine wijzingen na.





Afb. 3.1 Schilderij van het klooster Leeuwenhorst. Museum het Caharijneconvent Utrecht



Afb. 3.2 "Afbeelding der Abdiie van Leeuwenhorst op 't huis der Abdis na de schilderi aldaar hangende op den 26 augustus 1700 getekent", door Cornelis van Alkemade. Natonaal Archief, 3.22.04, inv.nr. 5

3 KLOOSTER LEEUWENHORST; 1261-1574

Leeuwenhorst ligt in de meest westelijke strandvlakte, het lage gebied tussen de tweede en derde strandwal in de Zwetterpolder. Op deze strandvlakte ligt Leeuwenhorst aan de voet van de strandwal waarop Noordwijk en Noordwijkerhout zijn gelegen. Leeuwenhorst werd hier rond 1272 gesticht. Op 14 oktober 1261 schonken de broers Aernout van Sassenheim en Waelewyn van Alckemade het vruchtgebruik over een aantal roerende en onroerende goederen aan de abdij van Rijsburg in Noordwijk en Langeveld. De gronden waren bedoeld voor de stichting van een abdij op de plaats die "Le(e)" werd genoemd. De abdisse van Rijsburg mocht zelf weten of zij enige nonnen wilde onderbrengen in "Le". Aangezien zij hier al direct nonnen kon onderbrengen, suggereert dit dat er al bebouwing op deze plek moet zijn geweest². In 1263 wordt Rijsburg niet meer genoemd, maar is er in de schenking sprake van het Utrechtse cisterciënzerinnenklooster Mariëndaal. In 1272, bij een geschil over Aernouts erfenis én het legaat voor het klooster is de uitkomst dat de goederen alsnog geschonken zullen worden mits het klooster gebouwd zou zijn en binnen zes jaar in de cisterciënzer orde zou worden opgenomen. Uiteindelijk is het klooster in de tijdspanne tussen 1273 en 1275 daadwerkelijk gebouwd en toegelaten tot cisterciënzer orde³.

De naam Leeuwenhorst komt van Leehorst, wat een hoger gelegen stuk grond (een horst) aan een watering (lee) betekent. Vermoedelijk werd de ligging aan de Maandagse wetering bedoeld.

Leeuwenhorst werd als cisterciënzer nonnenklooster gesticht waarbij de nonnen uit de voornaamste Hollandse adel waren. Leeuwenhorst was het laatste adellijke vrouwenklooster dat in Holland werd gesticht en telde gemiddeld zo'n dertig nonnen⁴. Vanaf de 15e eeuw nam het aanzien van het klooster af en bood in haar laatste fase voornamelijk plaats aan "wezen en meisjes van verarmde adellijke families"⁵.

Op het terrein van het klooster hebben vanaf de stichting meerdere gebouwen gestaan. Deze waren verdeeld in de gebouwen binnen de clausuur en buiten de clausuur. Bij cisterciënzerkloosters traden de nonnen bij intrede buiten de wereld. Nonnen mochten de clausuur niet verlaten en buitenstaanders mochten niet binnen de clausuur komen. De clausuur was ook letterlijk door een muur omsloten en van twee poorten, één aan de Voorlaan en één aan de Achterlaan, voorzien.

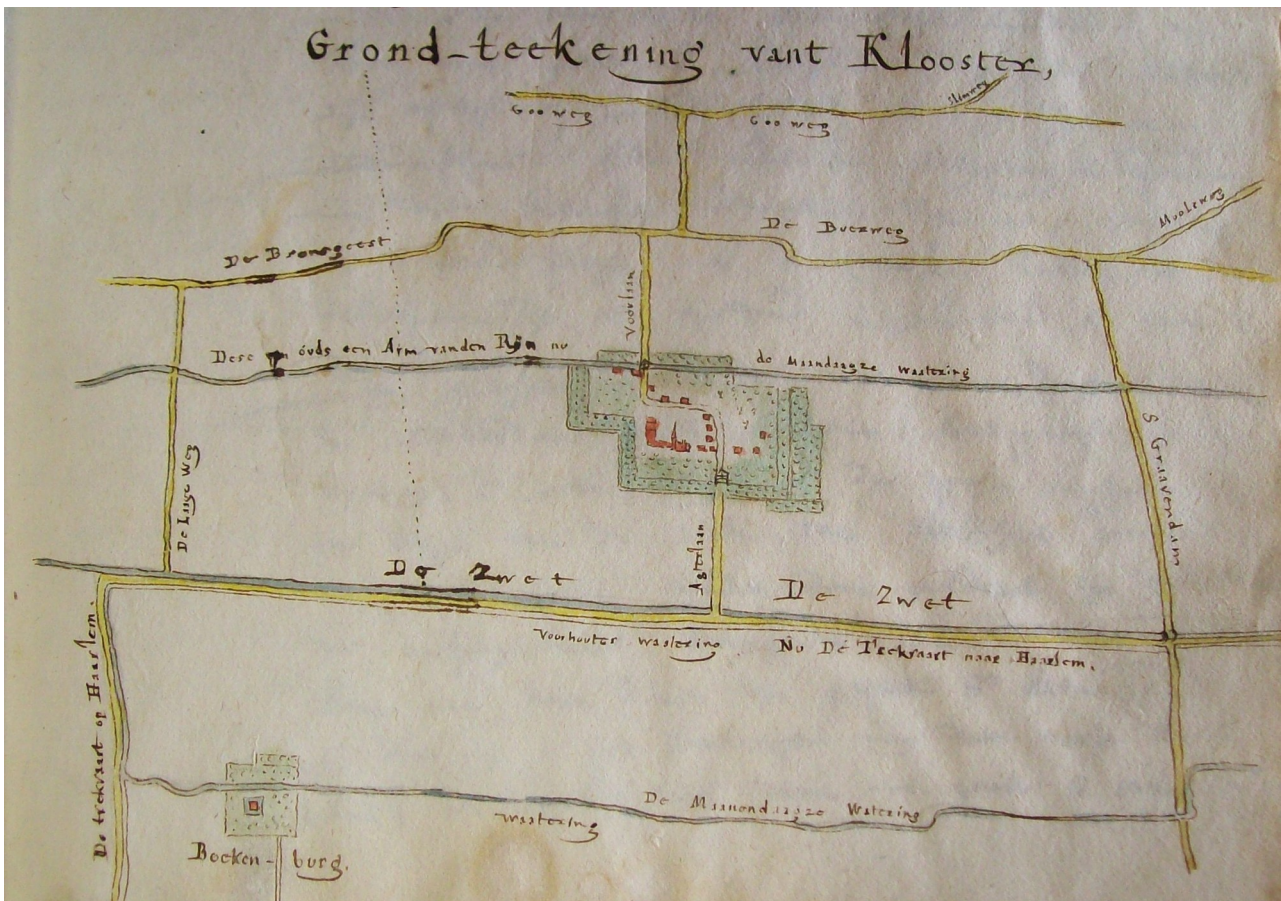
Eigentijdse afbeeldingen van het klooster zijn niet bekend. Alle afbeeldingen waaronder vier schilderijen⁶ en diverse gravures en tekeningen zijn gemaakt nádat het klooster al was opgeheven (zie afb. 3.1 t/m afb. 3.3). Uit al deze afbeeldingen blijkt, gezien de wat onbeholpen weergave in ligging en perspectief, dat de vervaardigers niet precies wisten hoe het klooster er precies had uitgezien.

Als belangrijkste gebouwen binnen de clausuur golden het kloosterslot en de kerk. Uit de rekeningen van de abdij blijkt dat het kloosterslot een kapittelzaal, een gemeenschappelijke eetzaal, een gemeenschappelijke slaapzaal, een lavatorium (wasgelegenheid), een ziekenzaal en de in 1349 gebouwde Michaelskapel bevatte⁷. Verder stond binnen de clausuur nog het huis van de abdis.

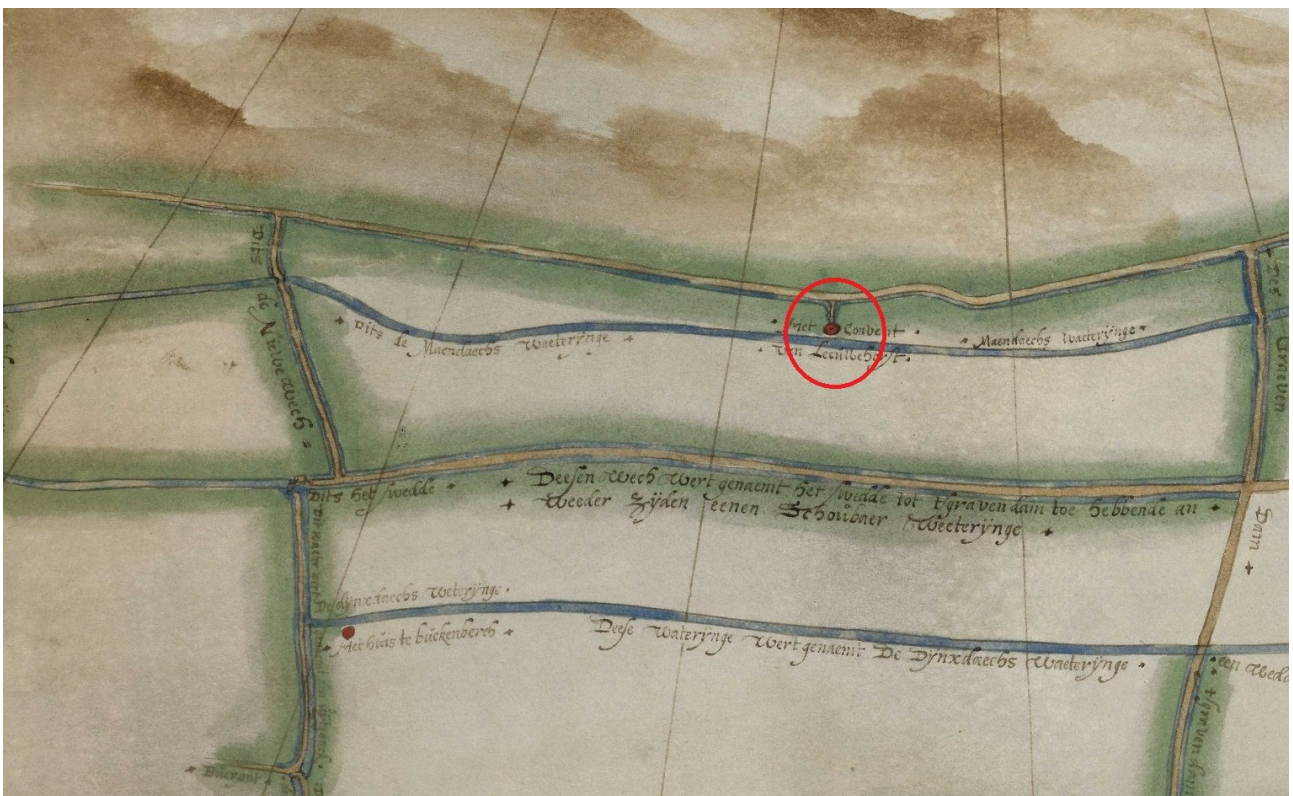
Buiten de clausuur stonden nog diverse gebouwen zoals gastenverblijven, een kloosterschool, een herenkamer voor de rentmeester, een proveniershuis en eigen provenierswoningen. Proveniers schonken (een deel van) hun bezit aan de abdij en kregen in ruil hiervoor de rest van hun leven kost en inwoning op het abdijcomplex. Rijke proveniers bouwden soms een eigen woning op het terrein. Tot slot stond op het terrein nog de kloosterboerderij de Halle met een schuur, waarvan de huidige schuur nog resteert.

In de tweede helft van de 16e eeuw kreeg het klooster met veel tegenslagen te kampen. In 1546-1547 woedde een grote brand, in 1563 vond een beroving van het klooster plaats, in 1566 kwamen de Beeldenstormers langs en in 1573 vond wederom een brand plaats waarbij het klooster werd verwoest. In 1574 viel uiteindelijk het doek voor het klooster. De Reformatie was er in Holland na 1574 verantwoordelijk voor dat de katholieke kerk verboden werd. De bezittingen van het klooster vervielen aan de Staten van Holland.

Van het terrein van Leeuwenhorst is geen kaartmateriaal van vóór 1574 bekend. Wel zijn er een aantal betrouwbare kaarten van na de teloorgang van het klooster bekend die een oudere situatie weergeven.



Afb. 3.3 "Grondteekening van't Klooster", door Cornelis van Alkemade. Nationaal Archief, 3.22.04, inv.nr. 5



Afb. 3.4 Kaart S.F. van Merwen. Hoogheemraadschap van Rijnland A-0506

Op de kaart van S.F. van Merwen uit 1589 (afb. 3.4) is het klooster, aangeduid als "het convent van Leeuwenhorst", ontsloten vanaf de Leeweg die ter hoogte van Leeuwenhorst van naam verandert in de Bronsgeesterweg. Vanaf de Leeweg/Bronsgeesterweg voert de Voorlaan naar het klooster. De Leelaan, het verlengde van de Voorlaan richting de Gooweg is niet afgebeeld. Aan de zuidzijde van het kloosterterrein lag een weg aan weerszijden van sloten voorzien ("wech wert genaemd het swedde tot sgravendam toe hebbende an weeder zijden eene schoubaer weeterijng"). Ook de Achterlaan die het klooster in zuidelijke richting naar de Zwet ontsloot, staat niet ingetekend.

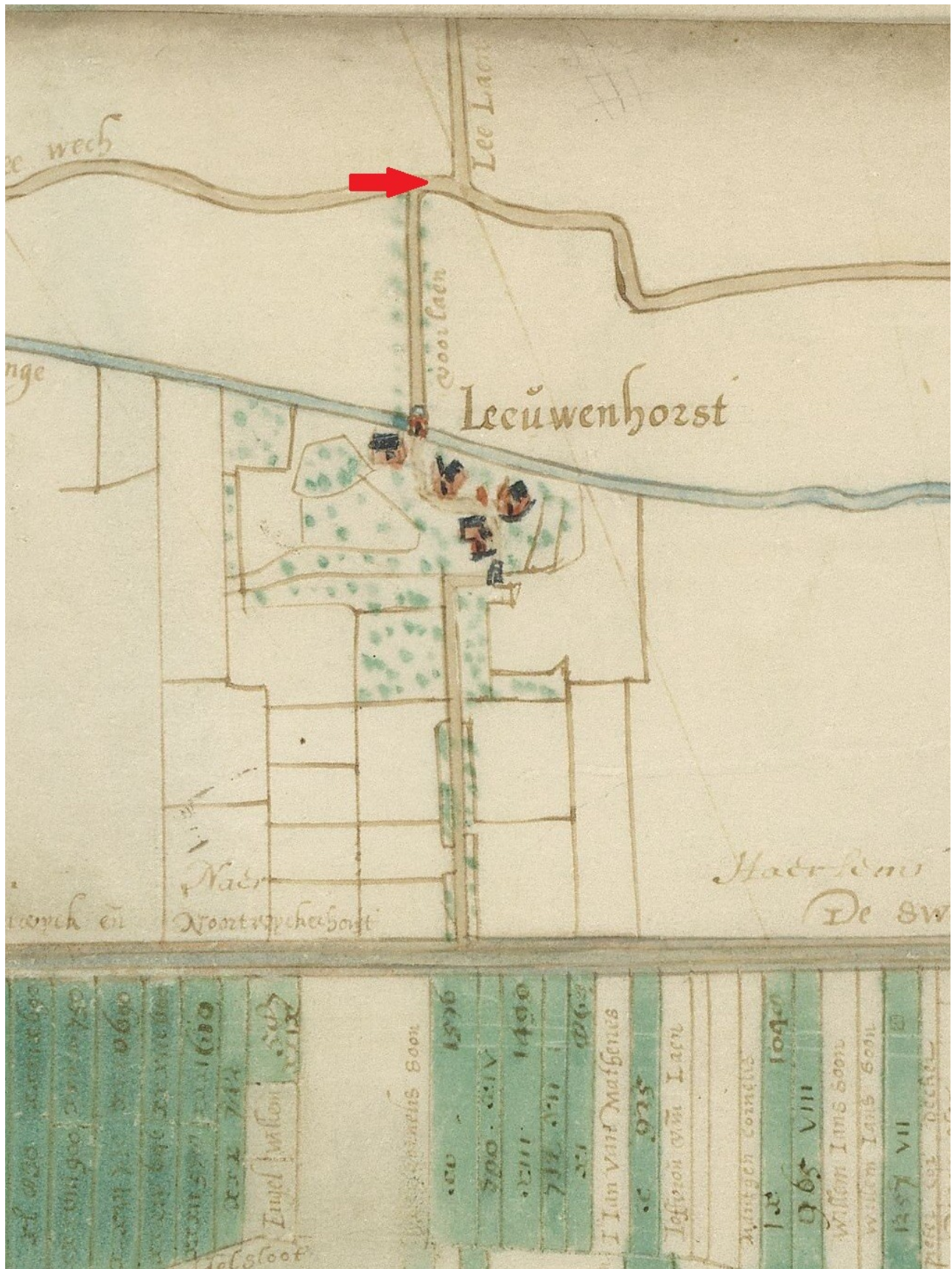
Op de kaart door vader en zoon Van Berckenrode uit 1615 staat Leeuwenhorst aan de rand weergegeven. Alles ten noorden van de Maandagse wetering valt buiten de kaart. Aan de zuidzijde is de Achterlaan richting de Zwet nu voor het eerst weergegeven. Op de uitgegeven versie van deze kaart (afb. 3.5) is te zien dat in 1615 het areaal bos aan de zuidzijde al groot was en de percelen C201, C450, C554, C220-222, C440 besloeg. Vermoedelijk zal deze aanplant nog uit de kloosterperiode dateren.

Deze en latere kaarten (afb. 3.6 t/m afb. 3.8) uit het "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst", gemaakt door Jan Pietersz. Dou tussen 1625 en 1634 in opdracht van de Ridderschap van Holland, geven zowel de Voorlaan als de Achterlaan met beplanting weer. Op deze kaarten staat voor het eerst de Leelaan, als verlengde van de Voorlaan met een verspringing ter hoogte van de Bronsgeesterweg, (zie afb. 3.6), weergegeven.

De kaarten van Dou geven tevens aan de noordzijde van de Maandagsewetering ten westen van de Voorlaan een smalle strook beplanting weer langs deze watergang (zuidzijde perceel C431).



Afb. 3.5 "Hoogheymraedschap van Rhijnland", 1615. Floris Baltharsz. van Berckenrode.



Afb. 3.6 "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou 1625. Bij de pijl is de verspringsing Voorlaan-Leelaan aangegeven. Nationaal Archief, 4. VTH, inv.nr. 80 kaart 03



Afb. 3.7 "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou 1625.
Nationaal Archief, 4. VTH, inv.nr. 80 kaart 033

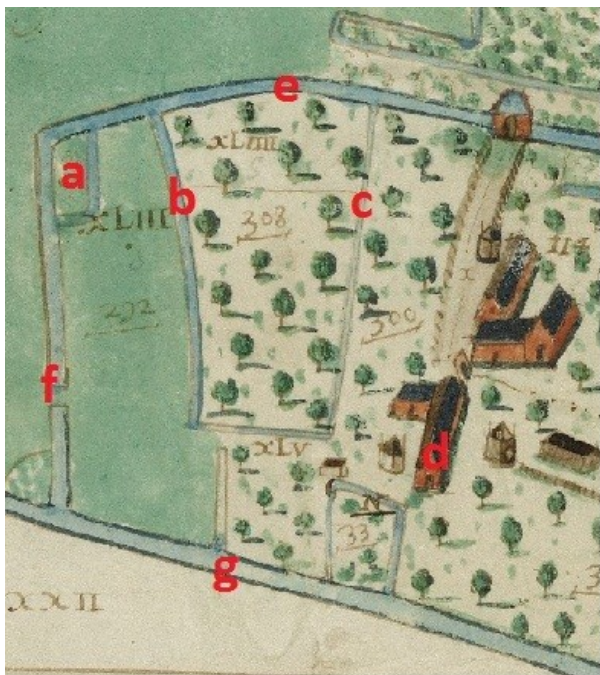


Deze kaarten zijn de eerste nauwkeurige opmetingen van het bezit van de voormalige abdij. Hierdoor zijn we goed op de hoogte van de verkaveling van de kloosterpercelen. Het terrein van Leeuwenhorst, tussen de Provinciale weg N206, de Leidse Trekvaart en beide sloten kenmerkt zich door een van de gangbare strokenverkaveling afwijkende blokvormige verkaveling. Deze blokvormige verkaveling stamt vermoedelijk van voor de bouw en ontwikkeling van het klooster. Binnen deze verkaveling valt de oude horst door zijn onregelmatige perceelsstructuur en zijn grondgebruik (vrijwel geheel boomgaard) op. De oorspronkelijke clausuur is in 1625 nog steeds door een onregelmatige muur omgeven. Op de kaart zijn kerk en klooster-slot al verdwenen. Aanwezig zijn dan nog steeds de poorttorens van de clausuur aan de noordzijde bij de Voorlaan en aan de zuidzijde. De weergegeven opstallen komen grotendeels overeen met de bouwvolumes en vorm zoals op het schilderij van de abdij (afb. 3.1).

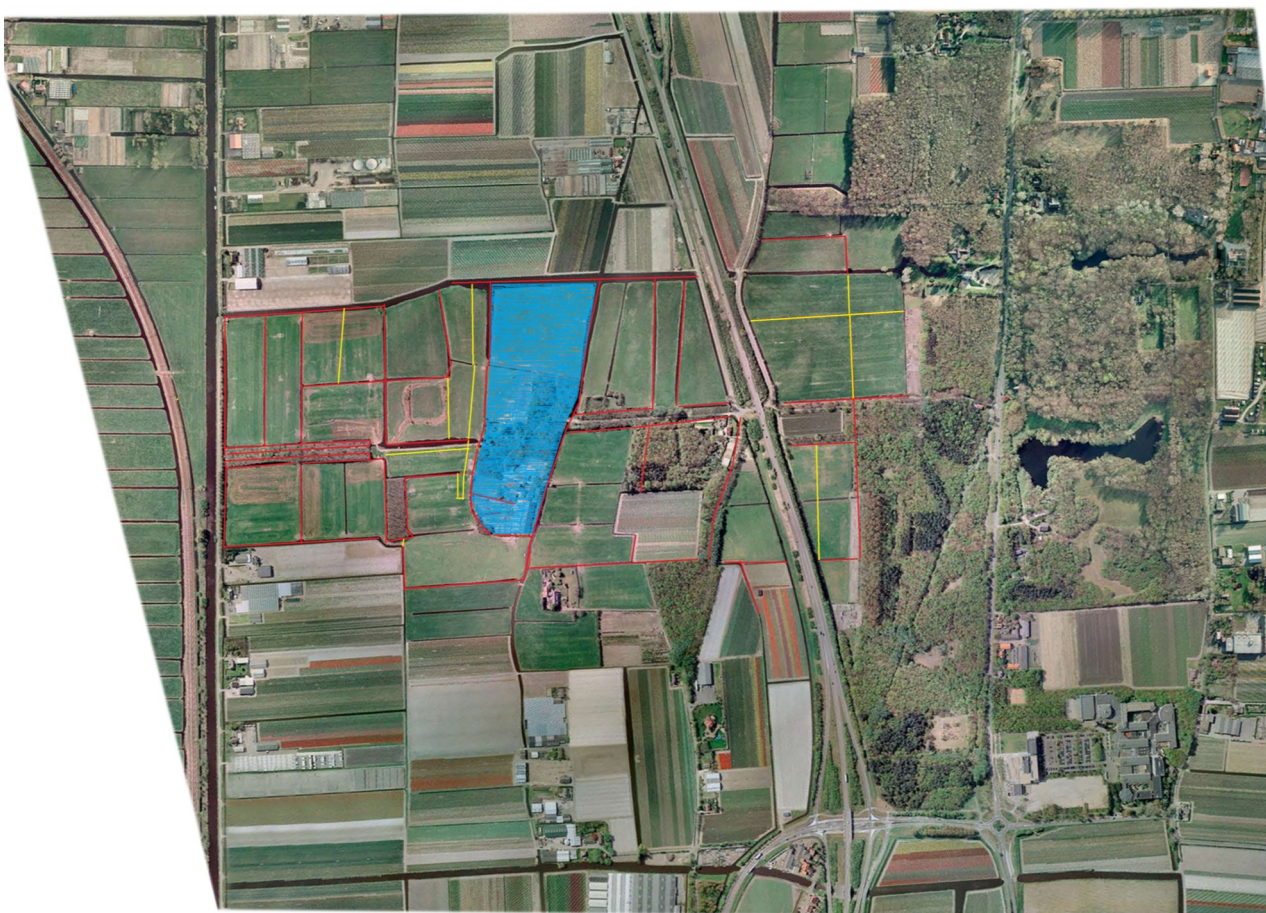
Van de oorspronkelijke bebouwing uit de periode 1261-1574 resteert boven de grond vrijwel niets meer. Alleen de huidige paardenstal van de boerderij de Halle aan de Leeweg 23 is mogelijk nog een restant van de oude bebouwing. Van deze schuur wordt algemeen aangenomen dat dit de oude vleeshal van het klooster betreft. Een bouwhistorische beschrijving uit 1995 concludeert dat de kapconstructie van deze schuur hoogstwaarschijnlijk is te dateren in de tweede helft van de 15e eeuw, maar "gezien zijn onlogische en niet consequente gebruik van telmerken, waarschijnlijk is hergebruikt"⁸. Volgens het rapport is een datering van het gebouw hierdoor moeilijk te geven maar "valt echter niet uit te sluiten dat het muurwerk, gezien het baksteenformaat, tienlagenmaat en kaarsnis nog uit de late middeleeuwen dateert en dus contemporain is met het houtwerk".

Afb. 3.8 "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou 1625. Nationaal Archief, 4. VTH, inv.nr. 80 kaart 036. Legenda:

B "lanen"	XLIIII "bogaertje"	LIIII "de camp"
XXXII weiland	XLV weiland	LV weiland
XXXIII weiland	XLVI "bogaerd en huijs"	LVI weiland
XXXV "bogaerde"	XLVII "bogaerde"	LVIII "camp"
XXXVI "bogaerde"	XLVIII "bogaerde"	LIX "camp"
XXXVIII "hout landen"	XLVIII "sijnde de huijswerff, hout en bogaert"	LX "camp"
XXXIX "camp"	L "bogaerde"	LXI "lanen"
XL "hout landen"	LI "bogaerde"	LXII weylant"
XLI "houtlant"	LII "bogaerde"	LXIII "weylant"
XLII weylant"	LIII "bogaerde"	LXIII "weylant"
XLIII weiland		



Afb. 3.9 Links een uitsnede van de kaart uit het "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou 1625. Nationaal Archief, 4. VTH, inv.nr. 80 kaart 036. Rechts luchtfoto met de huidige situatie.



Afb. 3.10 De perceelsstructuur van de kaart van Jan Pietersz. Dou uit 1625 gelegd over een recente luchtfoto. Legenda; Blauw gearceerd = clauuur; Rood = nog bestaande kavelgrenzen en -sloten; Geel = verdwenen kavelgrenzen en -sloten

KOPPELING MET DE HUIDIGE SITUATIE

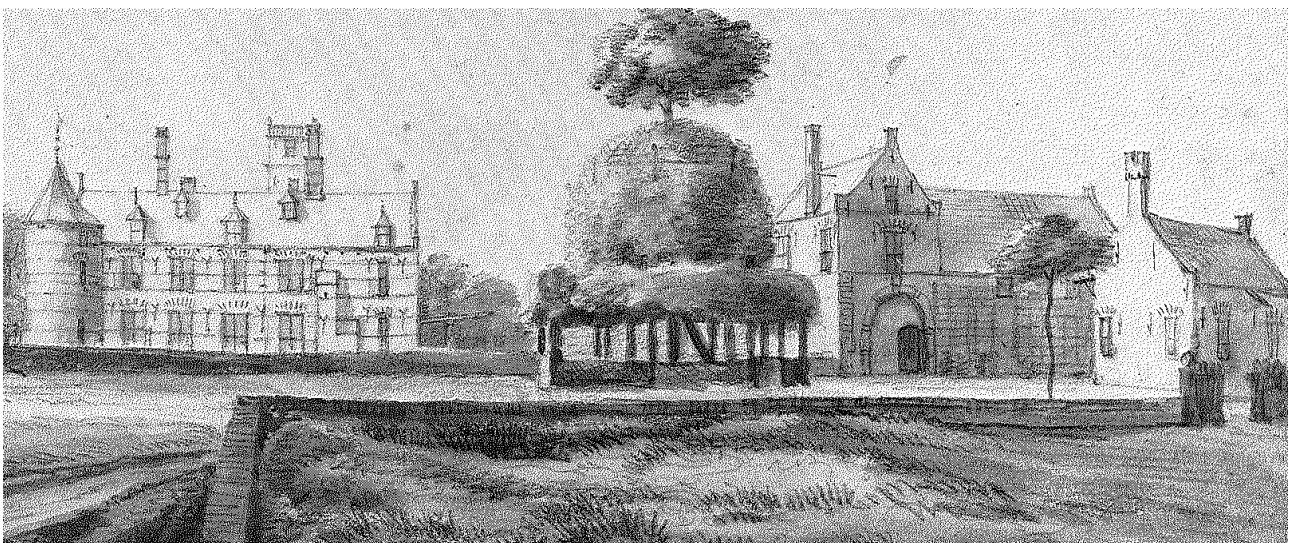
Van de kavelstructuur die in 1625 op de horst wordt weergegeven, resteren alleen nog enkele sloten ten noordoosten van de Halle (zie afb. 3.9). De weg over de horst die de Voorlaan met de Achterlaan verbindt is later (vóór 1800) verlegd in westelijke richting. Van de rest van de horst is de verkaveling in een latere fase sterk veranderd. Verder is opvallend dat de begrenzing van de clausuur aan de zuidzijde bestaat uit een dubbele onregelmatige gracht, in tegenstelling tot de kaarsrechte Maandagsewetering, die een smal langgerekt perceel omvat vanaf de Fagelsloot tot aan de poorttoren. Mogelijk betreft het hier het restant van een oude kreek uit de tijd dat de strandwal nog niet geheel gesloten was, of een dode rivierarm van de Oude Rijn.

**Van de oorspronkelijke bebouwing uit de periode 1261-1574 resteert;
mogelijk nog de oude vleesschuur van de boerderij de Halle;**

**In het terrein resteren uit deze periode;
De Achterlaan, Voorlaan, en Leelaan met beplantingsstroken;
De met bos beplante percelen C221 en C222.**



Afb. 4.1 Uitsnede uit "Kaartboek van de Landen toebehorende hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou 1625. Nationaal Archief, 4. VTH, inv.nr. 80 kaart 036. Duidelijk zichtbaar de gesnoeide linde en de tuinkoepel.



Afb. 4.2 De gesnoeide linde bij het kasteel van Spijk, getekend door Roelant Roghman, midden 17e eeuw. Afb. overgenomen uit Jhr. dr. H.W.M. van der Wyck, De kasteeltekeningen van Roelant Roghman I (Alphen aan den Rijn 1989), 199

4 LEEUWENHORST TEN TIJDE VAN DE RIDDERSCHAP, 1574-1676

In 1574 werd het klooster Leeuwenhorst, als gevolg van de Reformatie, geseculariseerd (= onteigenen van kerkbezit) en opgeëist door de Staten van Holland. De kloostergemeenschap werd ontbonden en klooster-slot en kerk afgebroken. Al snel werd het bezit van Leeuwenhorst opgeëist door de Ridderschap van Holland. Uiteindelijk droegen de Staten in 1586 Leeuwenhorst over aan de Ridderschap. De Ridderschap zou vanaf dan Leeuwenhorst als Ridderschapsbuitenplaats gebruiken⁹. Op de kaart van 1625 (afb. 4.1) staat in de tuin (perceel C 447) ten zuidoosten van het hoofdhuis (perceel C 553) een (gotisch) koepeltje, tuinpoort en een bijzonder gesnoeide boom ingetekend. Arnoldus Buchelius schreef naar aanleiding van een bezoek aan Leeuwenhorst in 1623 dat zich hier een lindeboom bevond "seer lustich toegemaect datmen daer in conde sitten, alwaer ons een bancquetgen werd toebereyt"¹⁰. Een soortgelijke boom tekende Roelant Roghman omstreeks 1650 bij kasteel Spijk bij Gorcum¹¹(afb. 4.2). De enorme boom op het schilderij van het klooster Leeuwenhorst betreft vermoedelijk eveneens een linde die er waarschijnlijk vergelijkend uitzag.

Zowel door de Staten, als kort daarna door de Ridderschap, zijn de nutsgronden en nutsgebouwen verhuurd. De vroegst bekende afbeelding waarop de gebouwen van Leeuwenhorst staan weergegeven is een kaart uit het Caertboek van Rynland uit de periode 1610-1615 door Floris en Balthasar van Berckenrode (afb. 3.5 en 4.3). Op het kloosterterrein zijn langs de weg over de horst vier gebouwen weergegeven. Deze kaart komt overeen met een kaart uit het eerdergenoemde "Kaartboek van de Landen toebehorend hebbende aan de voormalige abdij van Leeuwenhorst" door Jan Pietersz. Dou uit 1625 (afb. 3.8). Uit deze laatste zeer nauwkeurige kaart blijkt dat de vier gebouwen vermoedelijk als twee boerderijcomplexen in gebruik zijn. Het betreft;

- Bebouwing (boerderij, tevens ridderschapsbuitenplaats) op perceel C 553;
- Bebouwing op perceel C 443;
- Bebouwing op perceel C529 (de Halle);
- Bebouwing op perceel C442.

KOPPELING MET DE HUIDIGE SITUATIE

Van alle in 1625 getekende bebouwing is alleen De Halle door de eeuwen heen bewoond en bebouwd gebleven. De horst zelf is in deze periode vrijwel geheel als boomgaard in gebruik. Alleen aan de zuidoostzijde van de horst bevinden zich enkele percelen bos (Percelen C 201, C 221-222, C440, C445, C450, C554 deels). De Voor- en Achterlaan kennen aan weerszijden een strook beplanting.

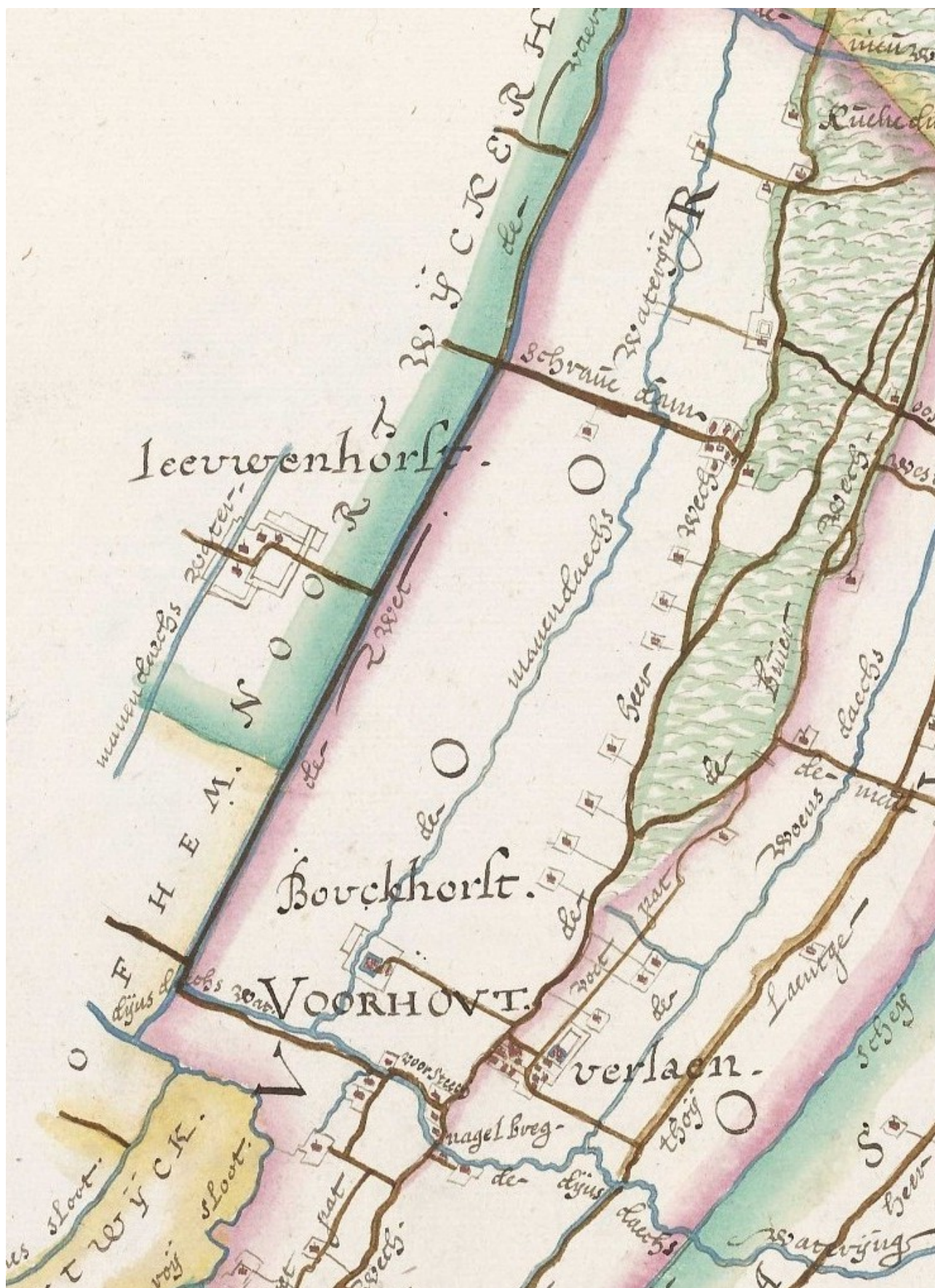
Op de in 1647 door Jan Janszoon Dou en Steven van Brouckhuijsen gemaakte kaart van Rijnland (afb. 4.4) toont geen grote veranderingen met betrekking tot Leeuwenhorst. Meest opvallende aanvulling is de beplanting die Dou en Van Brouckhuijsen aan de noordzijde van de Maandagsewetering afbeelden. De strook beplanting ten westen van de voorlaan langs de Maandagsewetering is nu in oostelijke richting uitgebreid langs het gehele complex (zuidrand perceel C426 en C427).

Concluderend kan gesteld worden dat er in de periode 1574-1676 de nadruk lag op de exploitatie van de terreinen van het voormalige klooster voor agrarisch gebruik.

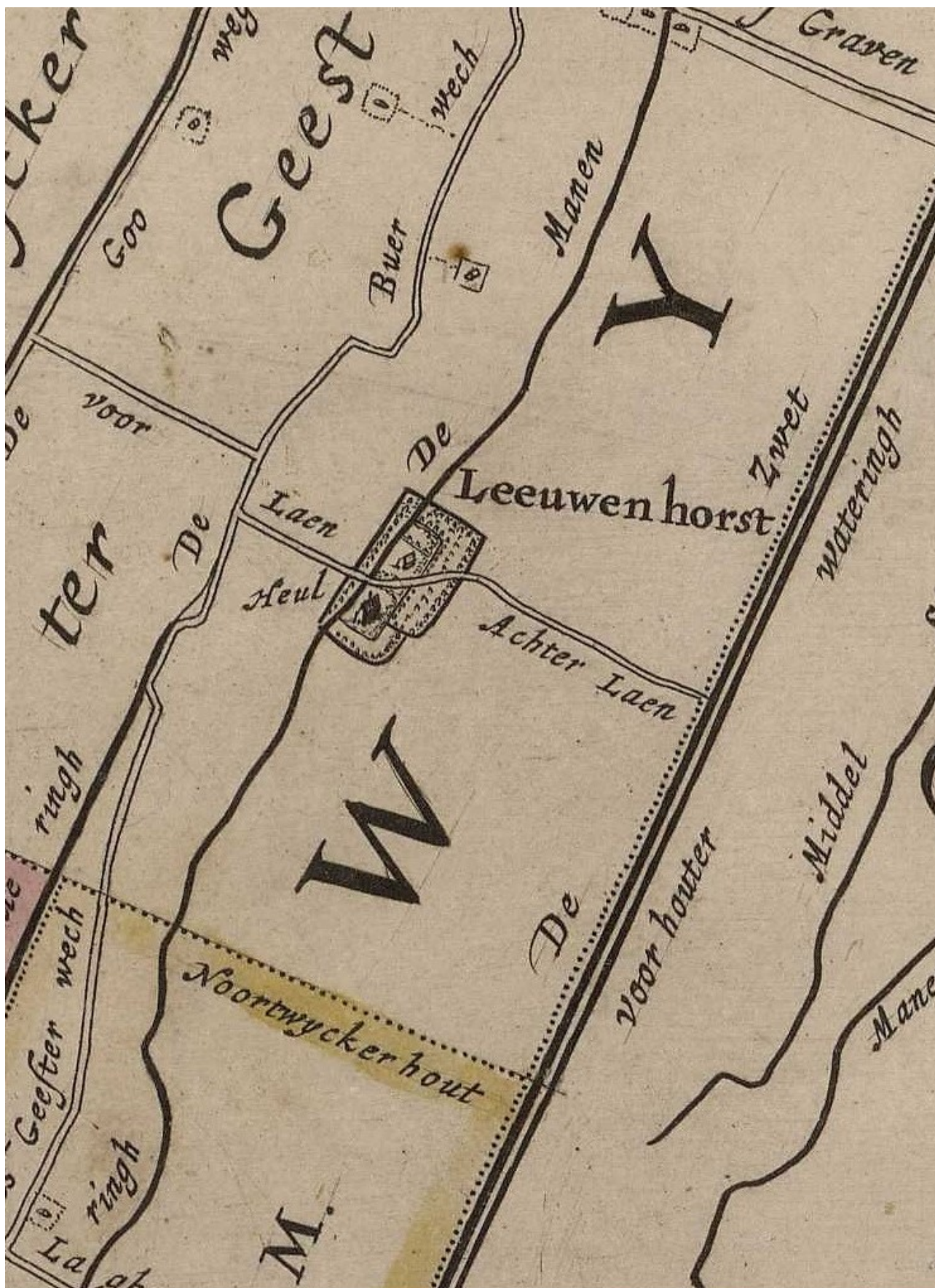
Van de oorspronkelijke bebouwing uit de periode 1574-1676 resteert niets meer.

In het terrein resteert uit deze periode;

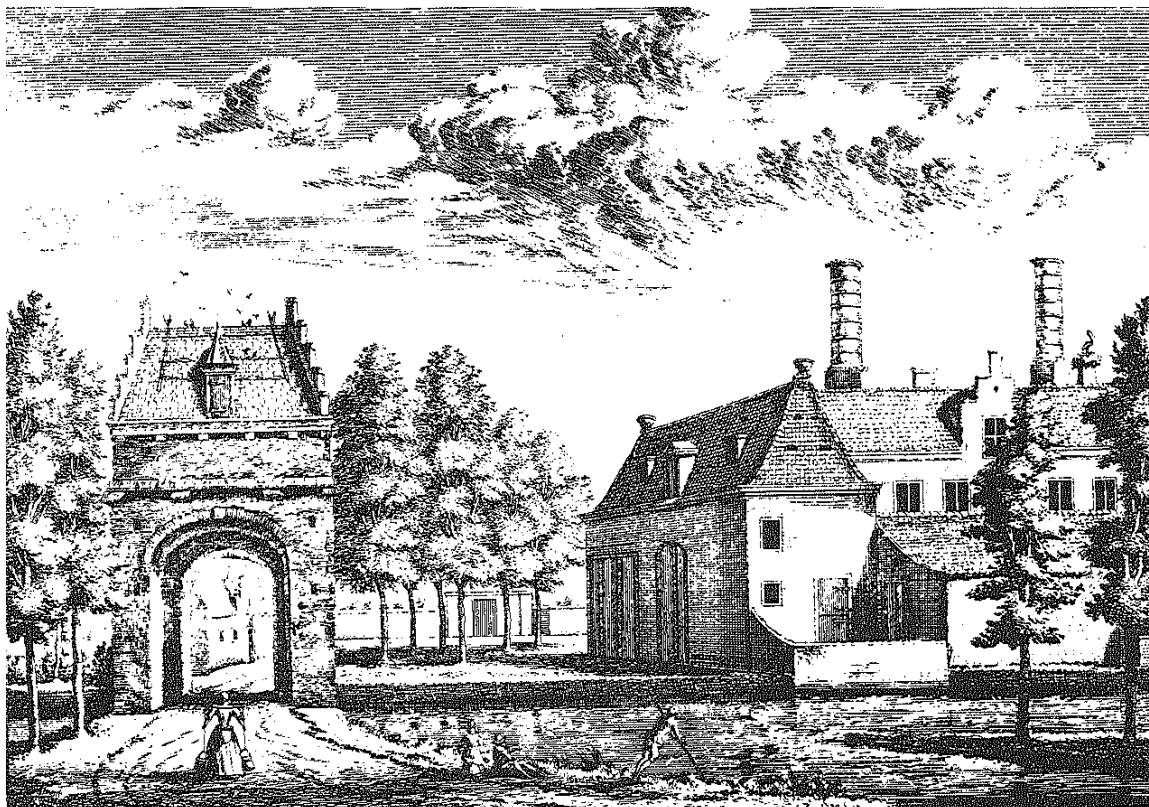
De met bos beplante percelen C 221 en C 222.



Afb. 4.3 Caertboek van Rynland (1610-1615). Balthasar Floriszoon van Berckenrode en Floris Balthasarsz. van Berckenrode. Hoogheemraadschap van Rijnland A-4178



Afb. 4.4 "t'Hoogheymraedschap van Rhijnland" door door Jan Janszoon (Johannes) Douw en Steven Pieterszoon van Brouckhuijsen "tot Amsterdam int copier gegraveerd bij Cornelis Danckertszoon de Rij, in de Dankbaerheyt", 1647. Hoogheemraedschap van Rijnland A-4237



Afb. 5.1 Abraham Rademaker, l'Ancien Chateau de Leuvenhorst appartenant à l'ordre des Nobles de Hollande. Afb. overgenomen uit A. Rademaker, *Rhynlands Fraaiste Gezigten* (1732), nr. 27. Links de poorttoren met daarachter een boerderij. Rechts het buitenhuis van Fagel (met de twee schoorstenen) en de aangebouwde koetshuisvleugel (links). Op de voorgrond aan het water staat een aanbouw met een lessenaarsdak. Deze drie gebouwen omsluiten een binnencour.



Afb. 5.2 H. Spilman, naar Abraham de Haen, Binnenplein der ABDYE LEEUWENHORST (1740). Afb. overgenomen uit I. Tirion, *Het verheerlijkt Nederland of Kabinet van hedendaagsche gezichten en steden, dorpen en sloten enz.* (1745-1774)

5 LEEUWENHORST ALS BUITENPLAATS VAN DE RIDDERSCHAP, 1676-1801

In 1676 sloot Caspar Fagel, raadpensionaris van Holland, een overeenkomst met de Ridderschap over Leeuwenhorst. Vermoedelijk in ruil voor het vrije gebruik van Leeuwenhorst nam Fagel de modernisering van het landgoed en de opstallen op zich¹². Onder Fagel werden de boerderijen gemoderniseerd en in 1681 werd het huis (de Ridderschapsbuitenplaats) verbouwd en van een tuinaanleg voorzien. Een aantal tekeningen en gravures van rond 1730, door Andries Schoemaker (1729), Abraham de Haan (1732), Abraham Rademaker (1732, zie afb. 5.1), Hendrik Spilman (1750, zie afb. 5.2) tonen het huis zoals het door Fagel verbouwd is. Uit deze afbeeldingen valt af te leiden dat de poorttorens tot in ieder geval midden 18e eeuw nog aanwezig waren. Achter de poorttoren is de boerderij (op perceel C443) nog aanwezig. Tussen herenhuis en poorttoren is op de achtergrond nog een tuinmuur met poort zichtbaar. Voor de inrichting van het terrein geven deze afbeeldingen weinig houvast.

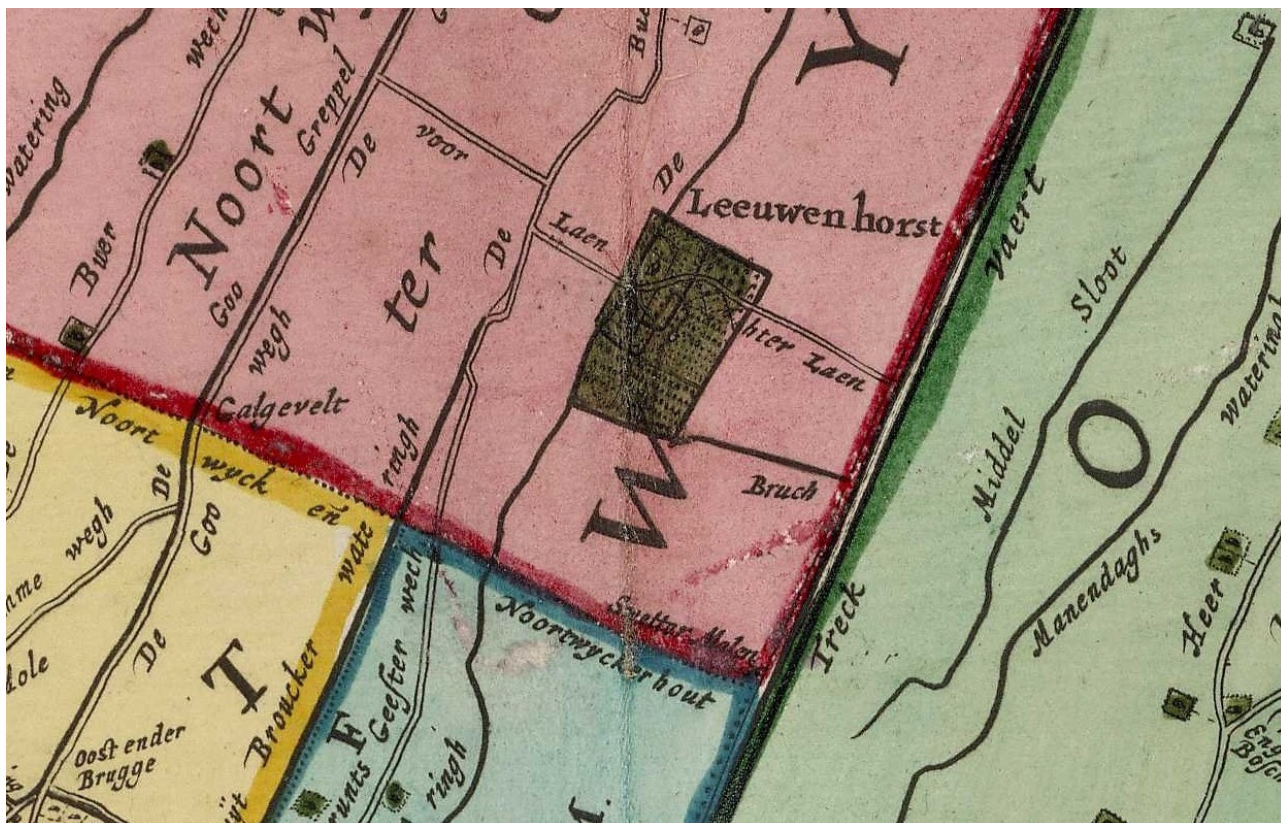
Fagel was een gepassioneerd plantenliefhebber. Zo is het befaamde, door de stadhouderlijke hovenier Jan van der Groen geschreven, Den Nederlandtsen Hovenier uit 1669 opgedragen aan hem. Leeuwenhorst moet voor Fagel een buitenkans zijn geweest om zich te wijden aan de horticultuur. De nabijheid van zee garandeerde een mild klimaat en de grondsoort op de rand van de strandwal en strandvlakte was uitermate geschikt voor het kweken van planten¹³.

De collectie planten van Fagel op Leeuwenhorst was uitzonderlijk en zeer befaamd in zijn tijd. Zo bijzonder zelfs, dat de Haagse kunstenaar Stephanus Cousyns in opdracht van koning-stadhouder Willem III vanaf 1685 tot de dood van Fagel in 1688 wel 97 aquarellen maakte van de planten uit de tuinen van Leeuwenhorst. Deze aquarellen zijn later samengebundeld tot een boekwerk de Codex Regius Honselaerdicensis¹⁴. Van de bijzondere collectie planten van Fagel zijn nog tastbare restanten aanwezig in het Sloane Herbarium en het Richard Richardsons Herbarium in Engeland¹⁵.

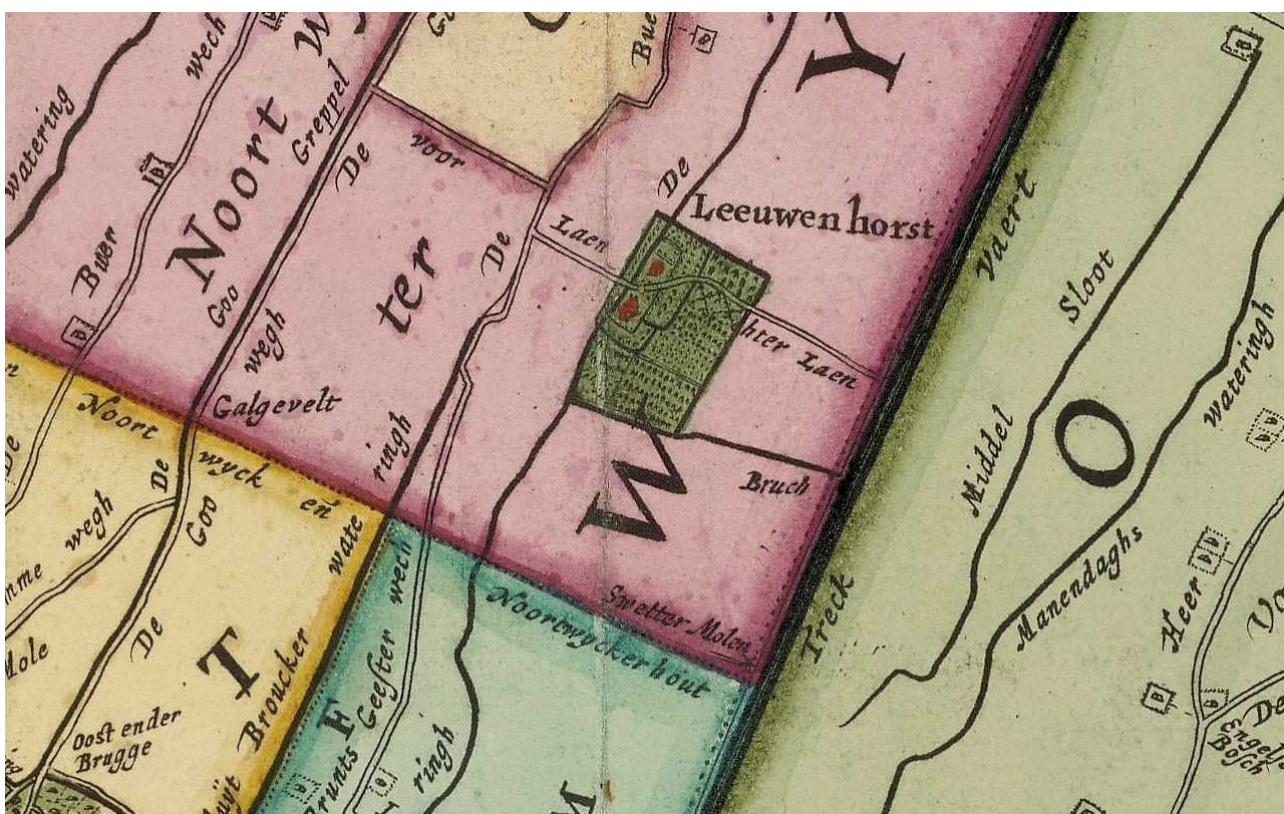
In 1687 (afb. 5.3) verscheen een herdruk van de kaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland door Jan Jansz. Dou en Steven van Brouckhuysen. Volgens het opschrift was deze kaart in 1687 "vernieuwt, geamplieert en gecorrigeert" (vernieuwd, aangevuld en gecorrigeerd). Wat aan de kaart direct opvalt, in tegenstelling tot de kaart uit 1647, is dat de noordoostelijke grenssloot tussen Maandagsewetering en Zwetsloot nu als watergang staat weergegeven. De verbreding tot Fagelsloot zal tussen 1676 en 1688 hebben plaatsgevonden. De verbreding zal een relatie hebben met de verbouw- en moderniseringswerkzaamheden waarbij goederen, bouwmaterialen en dergelijke vanaf de Zwetsloot, die als trekvaart tussen Haarlem en Leiden een belangrijke vaarverbinding vormde, via de Fagelsloot en Maandagsewetering tot in het hart van de buitenplaats vervoerd konden worden.

De kaarten uit 1687 (afb. 5.3) en 1746 (afb. 5.4) tonen tevens dat de aanleg is uitgebreid en dat de percelen C200, C220, C445, C554 van weiland in (hakhout)plantages zijn omgevormd. Hiermee werd de gehele zuidwestzijde van de buitenplaats beplant. Direct grenzend aan de Achterlaan zijn op de horst (westzijde) twee bosketten met een padenkruis weergegeven. Deze komen ook op een latere kaart (afb. 5.5), zij het iets anders gesitueerd, voor. Onder Fagel is ook de haakse bocht die de Achterlaan maakte, om uit te komen bij de zuidelijke poorttoren, opgeheven. Hiertoe werd een stuk van de dubbele gracht aan de zuidzijde van de horst gedempt en de laan rechtdoor getrokken. In deze periode zal vermoedelijk ook de zuidelijke poorttoren, die door het rechte trekken van de laan zijn functie verloor, zijn gesloopt.

Onder Fagel beleefde Leeuwenhorst een korte glorieperiode als buitenplaats. Na de dood van Fagel tot het einde 18e eeuw is er vrij weinig bekend over Leeuwenhorst. Uit latere bronnen blijkt wel dat de gebouwen rond 1800 in zeer slechte staat verkeerden, wat doet vermoeden dat de 18e eeuw weinig goeds heeft gebracht voor Leeuwenhorst.



Afb. 5.3 "t'Hoogheymraedschap van Rhijnland afgeteekent door Jan Janszoon (Johannes) Douw en Steven Pieterszoon van Brouckhuijsen, gesworen lantmeters ; tot Amsterdam int coper gegraveerd bij Cornelis Danckertszoon de Rij, in de Dankbaerheit" Anno 1687 is dese caert vernieut, geamplieert en gecorrigeert", Hoogheemraadschap van Rijnland A-4321



Afb. 5.4 "t Hooge Heemraedschap van Rhyndland" door Melchior Bolstra, 1746. Hoogheemraedschap van Rijnland A-4490

Een belangrijke kaart voor de geschiedenis van Leeuwenhorst is de ongedateerde Kaart van de ABDY van LEUWENHORST (afb. 5.5). Op deze kaart staat de boerderij ten oosten van het herenhuis nog weergegeven. Uit correspondentie blijkt dat er in de periode 1789-1794 in meerdere bronnen wordt geopperd om deze boerderij, die omschreven wordt als "oude bouwvalle en schuur die het plein onciert" af te breken¹⁶. In 1801 blijkt de boerderij al te zijn afgebroken. De kaart moet dus van na 1789 en vóór 1801 stammen. Bij deze afbraak is tevens de weg over de horst die de Voorlaan met de Achterlaan verbindt verlegd.

De kaart betreft een gedetailleerde opmeting van het terrein. Aangezien in de 18e eeuw amper in Leeuwenhorst is geïnvesteerd zal de aanleg die de kaart weergeeft, de aanleg zijn die onder Fagel tot stand is gekomen. Wat direct opvalt, is dat de veelhoekige verkaveling op de horst heeft plaatsgemaakt voor een aanleg die met "passer en meetlat" is vormgegeven.

Uit de kaart blijkt dat de poorttoren aan de Voorlaan eind 18e eeuw nog aanwezig is. Opvallend is het grote aantal tuilmuren dat aanwezig is op het terrein en waarvan een deel valt terug te voeren op de tuilmuren die in 1625 op de kaart van Dou al staan weergegeven.

Direct ten zuiden van het herenhuis bevindt zich tussen tuilmuren een tuin (1) aan weerszijden van de centrale zichtas vanuit het huis (afb. 5.5 en 5.6). De tuin bestaat uit twee delen van elkaar gescheiden door een tuinmuur. De halve cirkel op het plein bij de achterdeur wordt herhaald in de sloot die deze tuin begrensd aan de zuidzijde (2). Over deze sloot heen wordt de tuin nog voortgezet in drie brede stroken. Hier wordt de zichtas aan weerszijden begrensd door laanbomen. Opvallend is het moeilijk te duiden zigzagmotief ten westen van de centrale pad (3). Hoewel het in eerste instantie lijkt op een zigzag- of slingermuur voor leifruit blijkt uit de kaart dat het hier gaat om een pad, met twee kleine tuinkamers aan de zuidoostzijde, dat aansluit op andere paden. Hoewel er rondom het pad geen bos staat ingetekend, bevonden dergelijke paden zich altijd in een bosket, en waren zij omgeven door dicht hakhout. Een tweede bosket bevindt zich op het eiland ten westen van de Achterlaan (4). Ook hier bevinden zich bijzondere serpentinevormige (slangvormige) paden aan weerszijden van een rechthoekige vijver. Vanaf de hoofdpaden liggen aan de zuidzijde enkele diagonale zijpaadjes.

De tuimanswoning, vermoedelijk voorzien van een kas en orangerie, maakt deel uit van de oostelijke ommuring van de moestuin (5). Binnen de moestuin is een tweede stuk apart ommuurd.

Aan de oostzijde van de Voorlaan is, in de zuidoosthoek van het weiland dat aan de Voorlaan en Leeweg grenst, een vinkenbaan getekend (6). Vinkenbanen werden gebruikt om in de trektijd vinken te vangen. Dit was een populair tijdverdrijf van buitenplaatseigenaren. Op een kaart uit 1801 (afb. 6.1) staat dit gehele gebied ten oosten van de Voorlaan, genoemd als "t Nieuwe Bosch". Dit bos moet aangelegd zijn tussen 1789 en 1801. Op de kaart (afb. 5.5) is tevens te zien dat in het verlengde van de Achterlaan aan de Leidse Trekvaart een theekoepeltje was gebouwd (7). Onbekend is wanneer dit koepeltje tot stand is gekomen.

Concluderend kan gesteld worden dat de periode 1676-1801 grotendeels bepaald is door de wijzigingen die Caspar Fagel in de periode 1676-1688 heeft doorgevoerd bij de verfraaiing van Leeuwenhorst tot buitenplaats.

Van de oorspronkelijke bebouwing uit de periode 1676-1801 resteert niets meer.

In het terrein resteren uit deze periode;

De tussen 1676-1688 beboste percelen op de horst;

Het eiland met zijn grachten langs de Achterlaan, vermoedelijk tussen 1676-1688;

De verbreding van de Fagelsloot tussen 1676 en 1688;

De bebossing van de plaats van de boerderij naast het herenhuis tussen 1794-1801;

De verlegging van de weg over de horst die de Voorlaan met Achterlaan verbindt, 1794-1801;

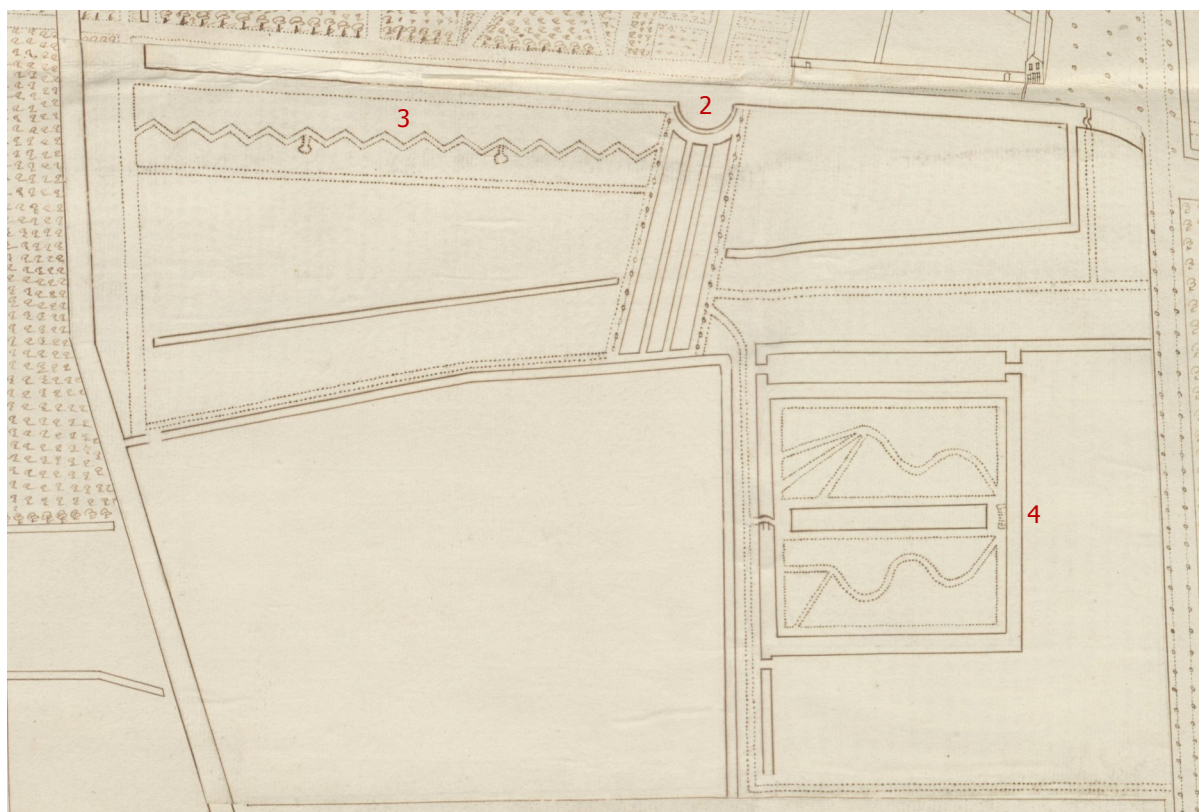
Het nog resterende deel van "t Nieuwe Bosch" tussen 1794 en 1801.



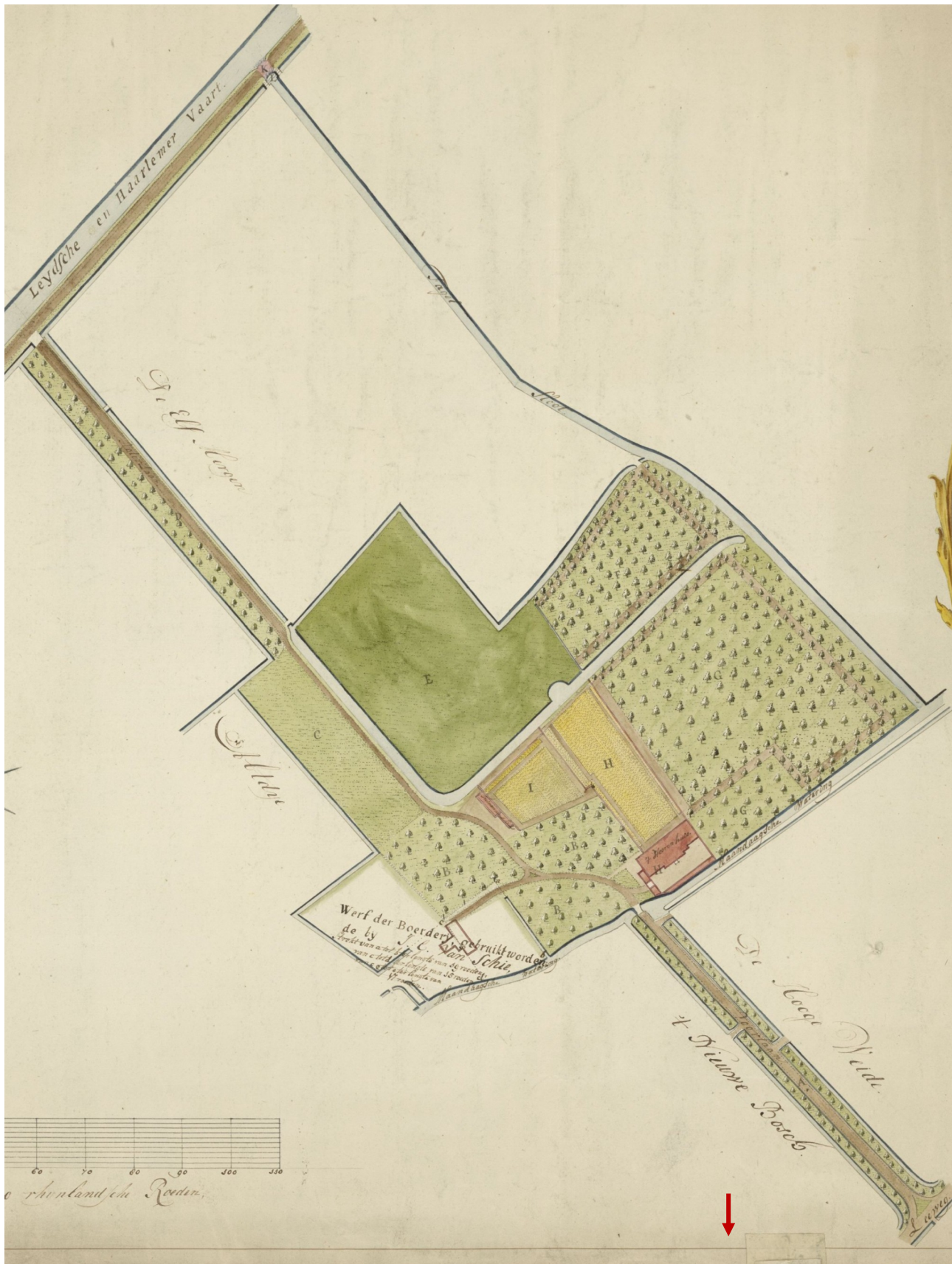
Afb. 5.5 Kaart van de ABDY van LEUWENHORST, gedateerd ná 1789 en vóór 1801. Universiteitsbibliotheek Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, Port 13 N 35. De kaart is vermoedelijk gemaakt door landmeter Klaas Vis.



Afb. 5.6 Detail van de Kaart van de ABDY van LEUWENHORST, gedateerd ná 1789 en vóór 1801. Universiteitsbibliotheek Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, Port 13 N 35.



Afb. 5.7 Detail van de Kaart van de ABDY van LEUWENHORST, gedateerd ná 1789 en vóór 1801. Universiteitsbibliotheek Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, Port 13 N 35. Met het opvallende padenpatroon in de boskettten (3) en (4).



Afb. 6.1 Pieter van Campen, Kaart van de ABTDYE genaamd LEEUWENHORST met de brug op de Vaart, gemerkt K, en de Duiker, gemerkt L, gelegen onder den Ambachte van NOORTWYKERHOUT, Nationaal Archief

6 OUD LEEUWENHORST IN DE 19E EEUW

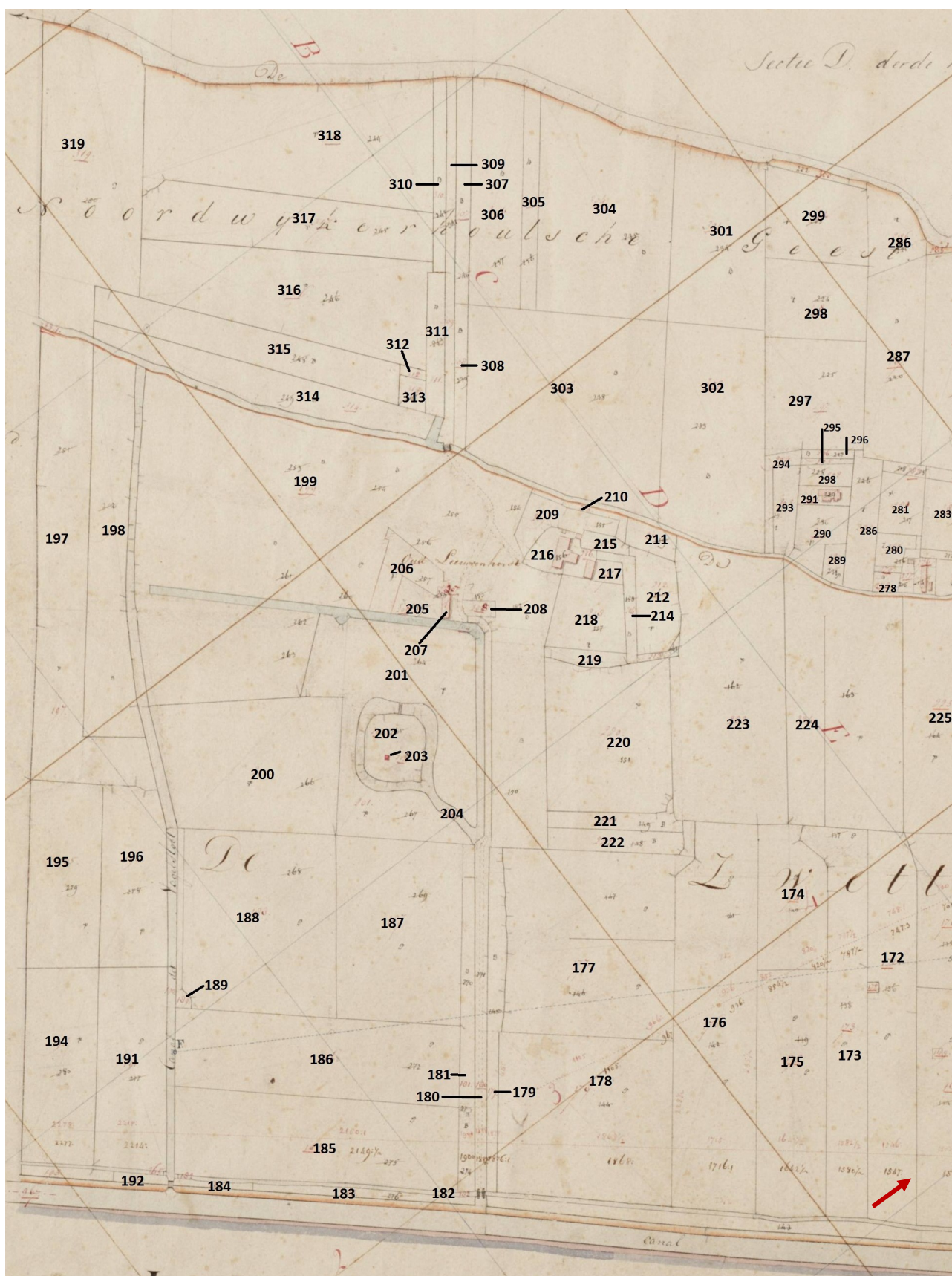
In 1797 werden de goederen van de Ridderschap geconfisqueerd door het nieuwe bestuur tijdens de Bataafse Republiek. Deze goederen werden door de Staten van Holland stuk voor stuk verkocht. In 1801 was Leeuwenhorst aan de beurt. Het eerste perceel dat in veiling werd gebracht omvatte ruim 14 morgen land en werd omschreven als "De plaats en plantagie Leeuwenhorst, geleegen onder den Ambachte van Noordwykerhout, met deszelfs Heere Huisinge en verder getimmertens, Moestuinen, Bosch-, Wey of Hooylanden, Voor- en Achter Laan"¹⁷. Een morgen is iets minder dan één hectare. Het terrein werd begrensd door de Fagelsloot, Maandagse wetering en de Halle. De Halle en de weilanden ten zuiden van het eiland bleven buiten de verkoop. Uit de verkoopcondities blijkt dat er behalve het herenhuis met paardenstal en koets-huis tevens nog een "Tuinmans Huys" aanwezig was op het terrein¹⁸. Ten behoeve van de verkoop werd door beëdigd landmeter Pieter van Campen in september 1801 de Kaart van de ABTDYE genaamd LEEUWENHORST gemaakt (afb. 6.1). Hoewel de kaart enkele belangrijke onderdelen weglaat, zoals het eiland met de vijver, geeft de kaart veel informatie.

De horst bestaat grotendeels uit percelen bos (G). Het geometrische padenpatroon dat in het laatste kwart van de 18e nog wordt weergegeven lijkt te hebben plaatsgemaakt voor een eenvoudig padenpatroon dat langs de buitenzijde van de bosvakken voert. Het terrein met C aangeduid, betreft een perceel hakhout. Het gedeelte van de Achterlaan in vak C (weiland) is inmiddels gekapt. De in 1789 als bouwval omschreven boerderij aan het plein direct ten oosten van het herenhuis is inmiddels afgebroken. De boerderij naast de Halle is eveneens afgebroken. Voor 1801 zijn de huisplaatsen van deze opstallen (B) samen met het plein (B) met bomen beplant. De siertuin, ten zuiden van het herenhuis, heeft plaatsgemaakt voor een moestuin (H). De oude ommuurde moestuin is nog in gebruik (I). Het gebouw aan de oostzijde van deze moestuin betreft volgens het bijschrift de tuinmanswoning. De grote moestuin met het zigzagpad (F) is ingeplant met bomen. Op de kaart staat het gebied ten oosten van de Voorlaan, genoemd als "t Nieuwe Bosch".

Koper van Oud Leeuwenhorst in 1801 was Johan Valckenaer (1759-1821). Kort tevoren had Valckenaer ook al de buitenplaats Dijk en Burg gekocht. Valckenaer kocht in de jaren na 1801 nog andere delen van Oud Leeuwenhorst toen ze geveild werden. Zo kocht hij in oktober 1802 de boerderij de Halle en in oktober 1803 ruim 32 morgen grond van de Domeinen die voorheen aan Leeuwenhorst toebehoorden¹⁹. Uiteindelijk bezat hij in 1805 vrijwel geheel Leeuwenhorst in dezelfde grootte als ten tijde van de Ridderschap. Valckenaer maakte Dijk en Burg tot het centrum van zijn bezit en verfraaide deze buitenplaats. Op Oud Leeuwenhorst werd door Valckenaer in 1801 het herenhuis gesloopt. De tuinmanswoning bleef gespaard. Ter verbetering van de grond liet Valckenaer tussen oktober 1803 en maart 1804 de fundamente van de kloosterkerk en de abdij uitgraven en de gronden omspitten. Zo noteerde Valckenaer in zijn dagboek "de hoge weijde [ten westen van de Voorlaan] avanceert sterk met spitten"²⁰. Het puin van de fundamente werd gebruikt om de Voorlaan en Achterlaan te verharderen, die beide eerst ook werden gespit en van stronken ontdaan. De huisplaats van het afgebroken herenhuis werd met bomen beplant.

Valckenaer gebruikte Leeuwenhorst als wandelgebied vanuit Dijk en Burg. In 1803 is er nog sprake van het vervoeren van "Mist gekard van de Leeuwbrug tot op het land agter de Koepel"²¹. In 1804 werd de aanleg van het eiland aan de westzijde van de Achterlaan door Valckenaer sterk gewijzigd. De rechte grachten werden vergraven tot een "natuurlijker" vorm die paste bij een aanleg in landschapsstijl. Tevens werd in de zuidoosthoek een verbinding gemaakt met de grachtsloten van de Achterlaan. Het padenpatroon met de rechthoekige vijverpartij ging ook op de schop. Het eiland werd omgespit en er werd een bergje aangelegd waarbij Valckenaer in zijn dagboek aantekent "de boompjes op het bergje verzet". Boven op het bergje werd een nieuwe theekoepel met een rieten dak gebouwd. De vinkenbaan van Leeuwenhorst moet in 1804 zwaar verwaarloosd zijn geweest, want Valckenaer geeft opdracht om deze te herstellen.

In 1805 verkoopt mr. Johan Valckenaer aan mr. Herman Pieter Hoog de buitenplaats Dijk en Burg. Uit de verkoopakte blijkt tevens dat onder de koop het terrein van Oud Leeuwenhorst is inbegrepen. Er is sprake van "het tuynmanshuijs met de Binneplaats en plantagien van Leeuwenhorst, groot 10 morgen"; "4 partien land en bosch"; "een bouwmanwoning genaamd de Halle met deszelfs koeijen en paardenstallinge, schuuren en hooybargen en 12 morgen 100 roe weylant"²².



Afb. 6.2 Kadastraal Minuut Plan Noordwijkerhout, sectie C 1e blad genaamd "Oud Leeuwenhorst", 1818. Ingemeten in 1813 door G. van Bavel, herzien en gecompeteerd in 1818 door landmeter der 1e klasse van het kadaster W.J. van Campen.

Legenda percelen in bezit H.P.Hoog:

Weiland: no.'s 177-178, 185-189, 191, 194-197, 200-201, 211-212, 223, 316-320

Bosch: no.'s 179-181, 198-199, 202, 210, 213-214, 219, 221-222, 301-312, 313-314

Water als weiland: no. 190

Boomgaard: no's 205-206, 209

Moestuין: no's 208, 217

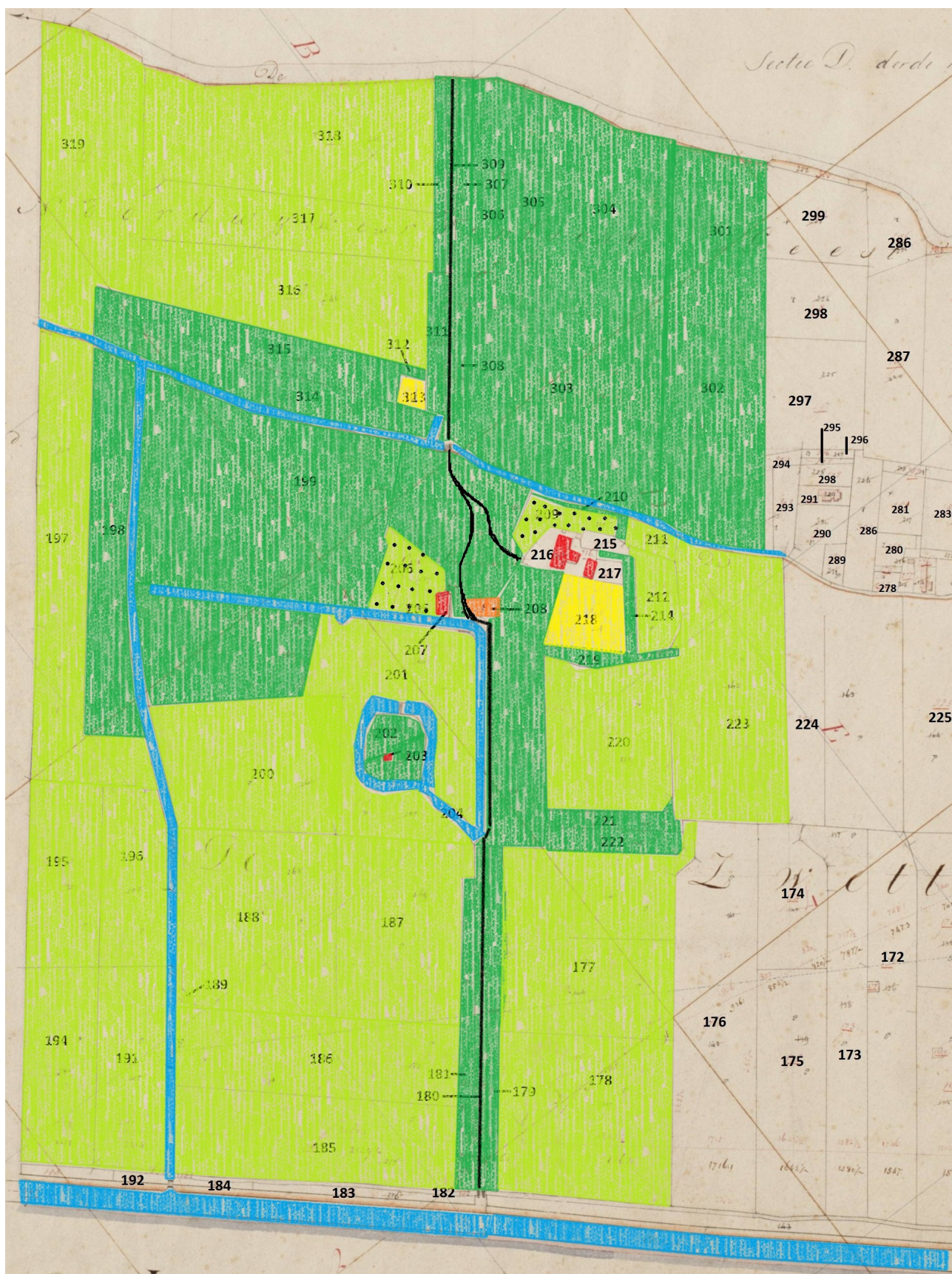
Huis, schuur en erf: no. 216

Vijver als weiland: no. 204

Bouwland: no's 218, 313

Huis: no. 207

Tuinhuis: no. 203



Afb. 6.3 Kadastraal Minuut Plan Noordwijkerhout, sectie C 1e blad genaamd "Oud Leeuwenhorst", 1818. Ingemeten in 1813 door G. van Bavel, herzien en gecompliceerd in 1818 door landmeter der 1e klasse van het kadaster W.J. van Campen.
 Legenda: lichtgroen = weiland; lichtgroen met zwarte stippen = boomgaard; donkergroen = bos; oranje = moestuin; blauw = water; geel = bouwland; rood = bebouwing; grijs = erf.



Afb. 6.4 Veldminuut van Topografisch Militaire Kaart door H.J. Enderlein, 1850. www.watwaswaar.nl

Ten tijde van het eigendom van Herman Pieter Hoog werd de eerste kadastrale inmeting van Nederland doorgevoerd²³. Het Kadastraal Minuut Plan Noordwijkerhout, sectie C 1e blad genaamd "Oud Leeuwenhorst" is in 1813 gemaakt (afb. 6.2). In 1818 is het plan herzien en gecompleteerd door landmeter der 1e klasse van het kadaster W.J. van Campen. Op het Kadastraal Minuut Plan vallen direct enkele zaken op (zie ook afb. 6.3). Op de plaats van het verdwenen herenhuis is bos aangeplant (no. 199). Ten westen van de brug over de Maandagsewetering in de Voorlaan is een haventje aangelegd (ten zuiden van no. 311 en no. 313).

De kassen en orangerie bij de tuinmanswoning zijn afgebroken (no. 207) en de bijbehorende ommuurde moestuin (no. 205 en no. 206) is in gebruik als boomgaard. Ten oosten van de tuinmanswoning is een nieuwe moestuin aangelegd (no. 208). De grachten rond het eiland (no. 204) zijn vergraven tot een vijver in landschapsstijl, met een extra vijverarm richting de Achterlaan. Op het beboste eiland (no. 202) is de theekoepel (no. 203) weergegeven.

In de sloot die de horst aan de zuidzijde begrensd, is de halfronde kom in het verlengde van de voormalige zichtas vanuit het herenhuis als relict nog steeds aanwezig. Opvallend is verder het, kleine afgezande, perceel no. 313 langs de Voorlaan dat als bouwland in gebruik is.

Uit het grondgebruik valt af te leiden dat de situatie in 1818 (afb. 6.3) weinig verschillen kende ten opzichten van de situatie aan het eind van de 18e eeuw. Duidelijk herkenbaar is nu ook de grootte van het eerdergenoemde "t Nieuwe Bosch" langs de Voorlaan tussen de Leeweg en de Maandagse wetering.

Onder de familie Hoog bleef tot de verkoop in 1871 de situatie grotendeels ongewijzigd. De veldminuut van Topografisch Militaire Kaart door H.J. Enderlein uit 1850 (afb. 6.4) geeft slechts kleine verschillen weer. Zo is een deel van "t Nieuwe Bosch" afgezand en als bouwland in gebruik genomen. Verder is de theekoepel op het eiland inmiddels verdwenen. Uit de veldminuut valt verder nog af te leiden dat de gehele Voorlaan nog een laanbeplanting kende tot aan de Gooweg, terwijl de Achterlaan slechts nog deels met laanbomen is beplant. Het zuidelijke deel kende aan weerszijden van de weg een strook beplanting.

In 1858 besloot de familie Hoog om aan de Gooweg de buitenplaats Klein Leeuwenhorst te bouwen. Het nieuwe huis werd deels in de strandwal opgetrokken waarbij aan de achterzijde (zuidzijde) de strandwal deels werd afgezand. Voor de afvoer van het zand werd de Fagelsloot (op Topografische kaarten als Vogel-sloot vermeld) verbreed en vanaf de Maandagse wetering tot in de achtertuin van Klein Leeuwenhorst doorgetrokken (afb. 6.5).



Afb. 6.5 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1877.



Afb.6.6 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1892.

In de periode 1872-1873 vonden er veel werkzaamheden op het voormalige kloosterterrein plaats. Nadat gravin Van Limburg Stirum-Gevers in 1871 van de erven Hoog het terrein van Oud Leeuwenhorst kocht met bijna 80 hectare grond werd hier in 1873 de nieuwe Halwoning gebouwd voor fl. 11.000²⁴. De vermoedelijk Middeleeuwse "Halle" was tot 1873 in gebruik als boerenwoning, hierna kreeg deze de bestemming wagenschuur en paardenstal van de boerderij. In 1873 werd de vroegere tuinmanswoning gesloopt. De percelen C447 en C448 zijn hiertoe eerst afgezend (zie p.9). Hierna is op dezelfde plek werd voor fl. 3.400,- de nieuwe boerderij, Oud Leeuwenhorst genaamd, gebouwd. Op de chromotopografische kaart uit 1877 (afb. 6.5) is de verlengde en verbrede Fagelsloot zichtbaar, evenals de boerderij Oud Leeuwenhorst en de Halwoning. Bij de bouw van Oud Leeuwenhorst is de vroegere moestuinstructuur uit de 17e eeuw losgelaten. Opvallend is verder dat in vergelijking met de situatie in 1850 het areaal bos sterk is afgenomen. Zo is "t Nieuwe Bosch" met de helft verkleind en het gehele westelijke deel van de horst is tussen de Fagelsloot en Oud Leeuwenhorst van bos omgevormd tot weiland. De stroken bos langs de horst ten westen van de Fagelsloot en ten noorden van de Maandagse wetering zijn ook gekapt en omgezet tot weiland. Latere topografische kaarten (afb. 6.6 en afb. 6.7) tonen dat deze situatie tot eind 19e eeuw niet meer gewijzigd.

Van de oorspronkelijke bebouwing uit de 19e eeuw resteert;

De boerderij Halwoning, gebouwd in 1873

De boerderij Oud Leeuwenhorst, gebouwd in 1873

In het terrein resteren uit deze periode;

De met bomen beplante huisplaats van het herenhuis, tussen 1801 en 1818;

De vergraving van de grachten rondom het eiland, tussen 1801 en 1818;

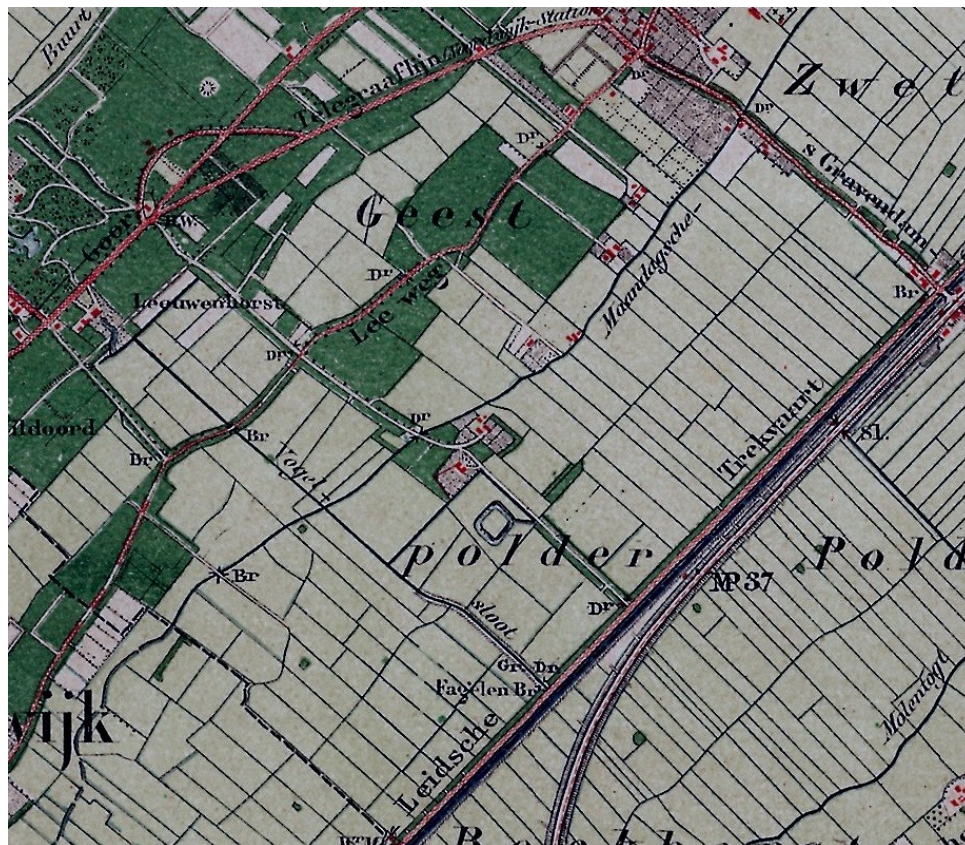
De vijverarm van de eilandgracht richting de Achterlaan, tussen 1801 en 1818;

Het zuidelijke deel van "t Nieuwe Bosch" is afgezend en als bouwland in gebruik genomen tussen 1818 en 1850;

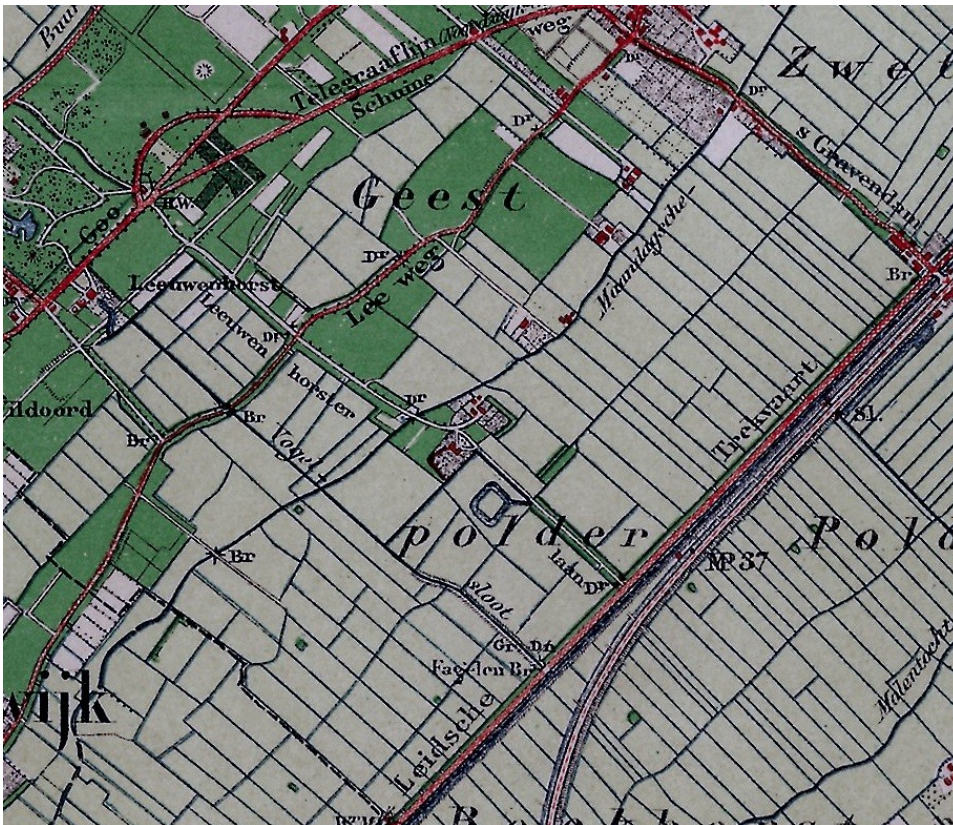
De afzanding van perceel C 313 langs de Voorlaan dat als bouwland in gebruik is;

De in noordelijke richting vanaf de Maandagse wetering tot in de achtertuin van Klein Leeuwenhorst doorgetrokken Fagelsloot;

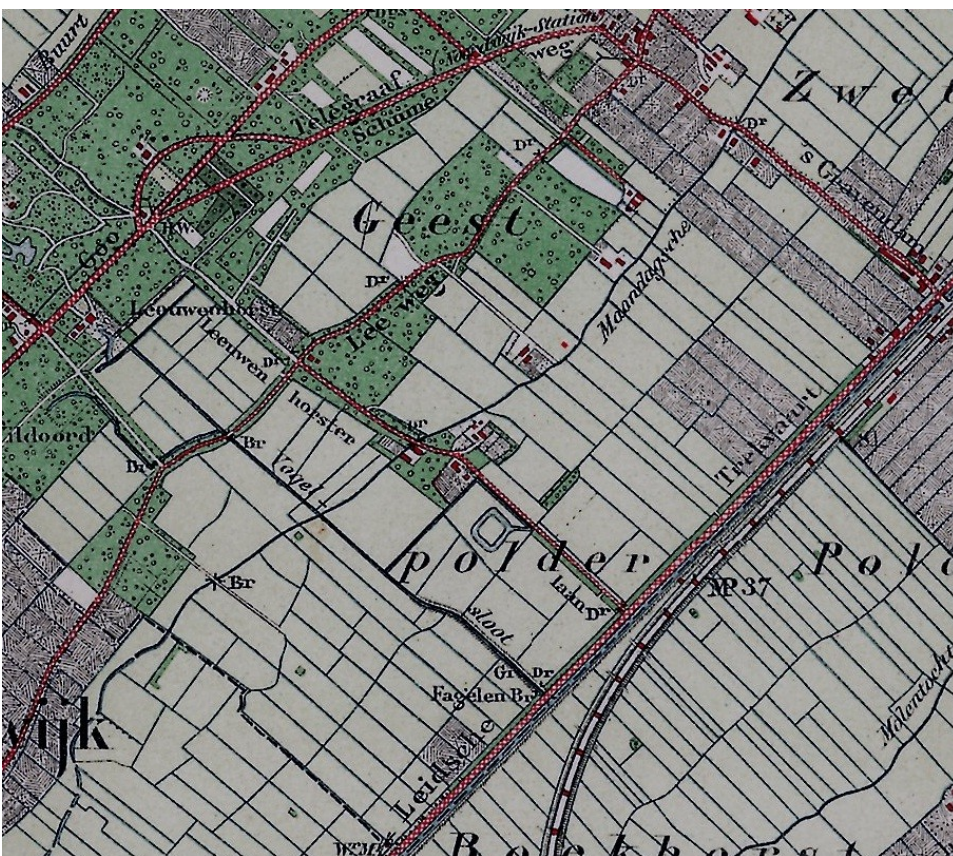
De tuin van de boerderij Oud Leeuwenhorst, 1873.



Afb. 6.7 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1895.



Afb. 7.1 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1905.



Afb. 7.2 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1916.

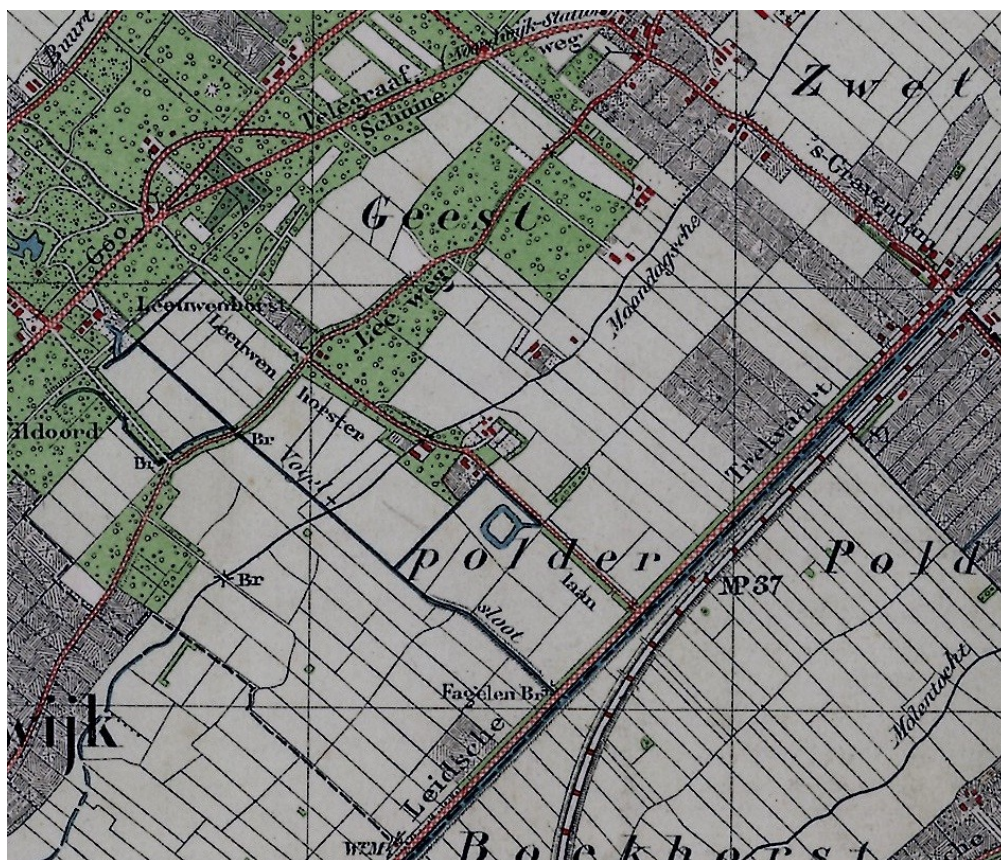
7 OUD LEEUWENHORST IN DE 20E EEUW

Oud Leeuwenhorst kenmerkte zich in de eerste helft van de 20e eeuw door een continu beheer waarbij er weinig tot geen veranderingen in het plangebied plaatsvonden ten opzichte van de 2e helft 19e eeuw (zie afb. 7.1 t/m afb. 7.4). In feite is er slechts een tweetal wijzigingen.

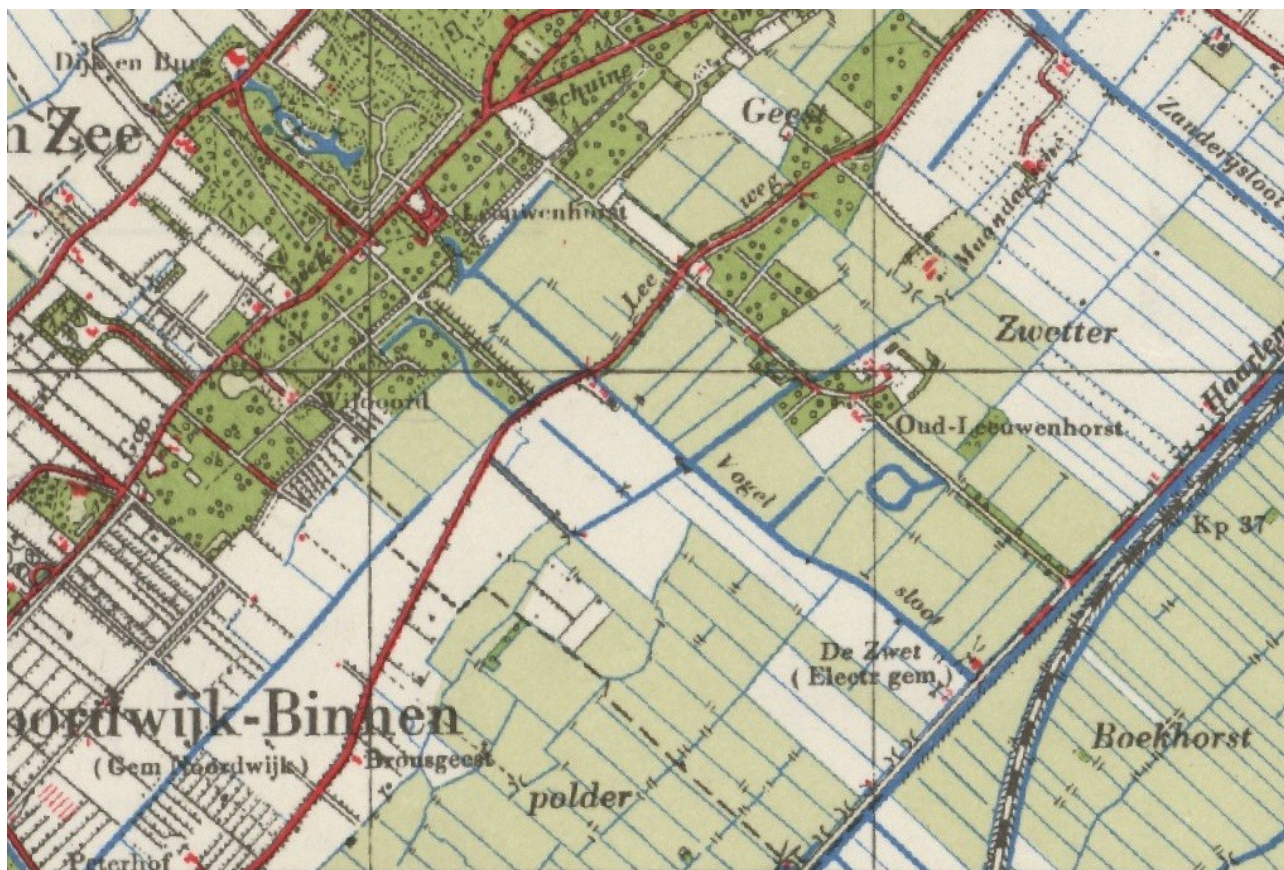
Het betreft hier de bouw, vóór 1916, van twee grote opstallen met een erf op de voormalige huisplaats van het herenhuis aan de Maandagse wetering. Deze opstallen zijn vermoedelijk in W.O. II afgebroken. Op de eerste naoorlogse topografische kaarten komen zij niet meer voor.

De tweede verandering is de bouw van de jachtopzienderswoning met jachtkamer, Jachtlust, op de hoek van de Voorlaan met de Leeweg die hier omstreeks 1890-1900 gebouwd is in "t Nieuwe Bosch". Deze woning komt voor het eerst voor op de topografische kaart uit 1916 en is gesticht vanuit Klein Leeuwenhorst (afb. 7.2).

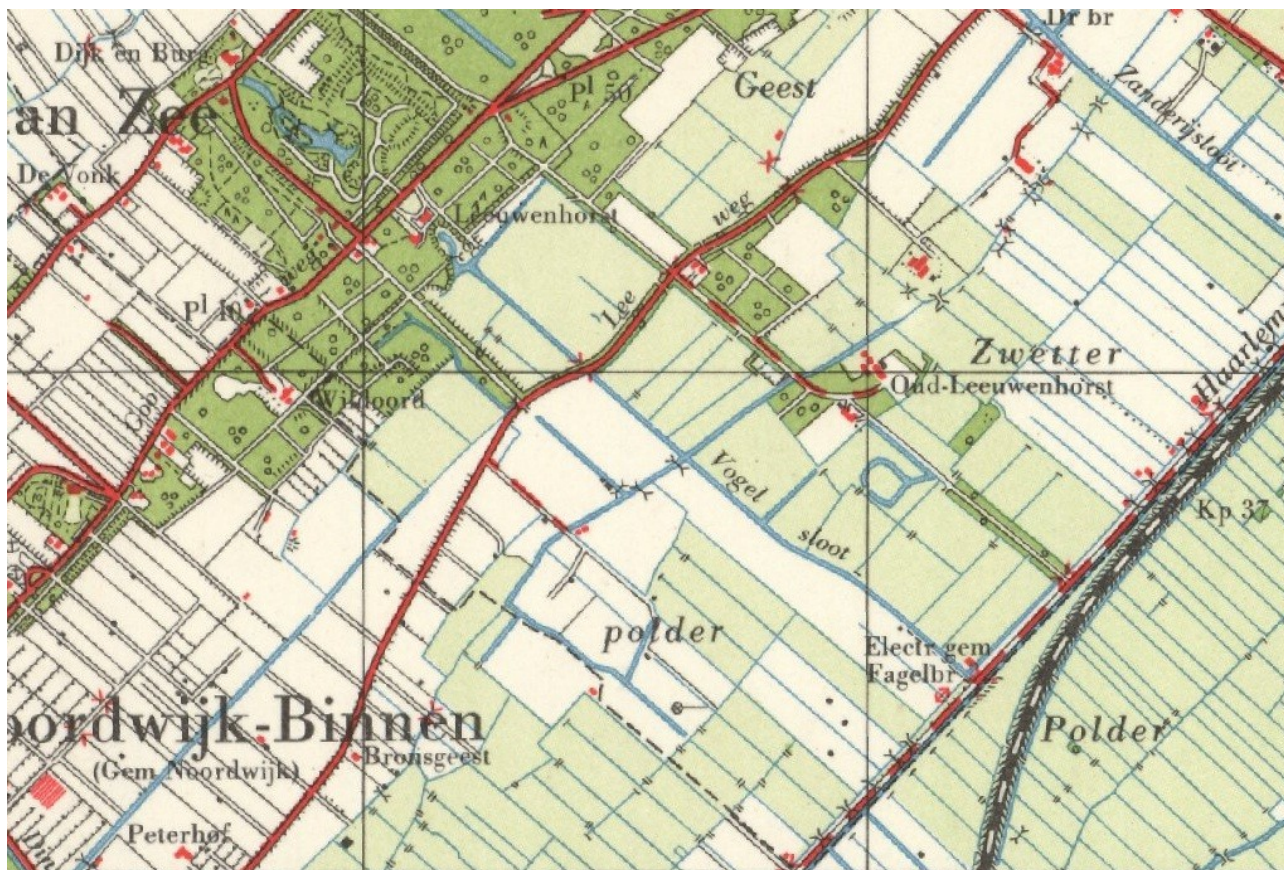
Een laatste verandering vond in 1943 plaats. Jonkheer J.H. Gevers van Kethel en Spaland, hield in zijn "Ondervindingen op het landgoed 'Leeuwenhorst' tijdens Bezetting door de Duitse Weermacht" bij wat er in de oorlogsjaren gebeurde op zijn landgoed²⁵. Op 3 februari 1943 noteerde hij "Inrijpilaren bij Oprijlaan van Leeuwenhorst op last D.W. verwijderd, en geplaatst bij Jachthuis [Jachtlust]." Deze natuurstenen hekpijlers aan het begin van de Voorlaan dragen de tekst Leeuwenhorst. De pijlers in Lodewijk XV-stijl stammen uit het derde kwart van de 18e eeuw. Volgens overlevering behoorden de hekpijlers oorspronkelijk tot de Ridderschapsbuitenplaats. Erg waarschijnlijk is het niet dat in een tijd waarin de Ridderschapsbuitenplaats verwaarloosd werd, men veel geld zou uitgeven aan de plaatsing van imposante en zeer kostbare natuurstenen hekpijlers. De hekpijlers zijn vermoedelijk rond 1879 door Frederik Albert Govert graaf van Limburg Stirum en zijn echtgenote Susanna Geertruide Françoise van Limburg Stirum-Gevers, oom en tante van jhr. J.H. Gevers van Kethel en Spaland, aangekocht ten behoeve van het in 1880 nieuwgebouwde Hui-ze Leeuwenhorst aan de Gooweg, waar zij aan de oprijlaan werden geplaatst.



Afb. 7.3 De chromotopografische kaart Bonneblad no. 383 Lisse uit 1927.



Afb. 7.4 De topografische kaart 30F uit 1951.



Afb. 7.5 De topografische kaart 30F uit 1958.

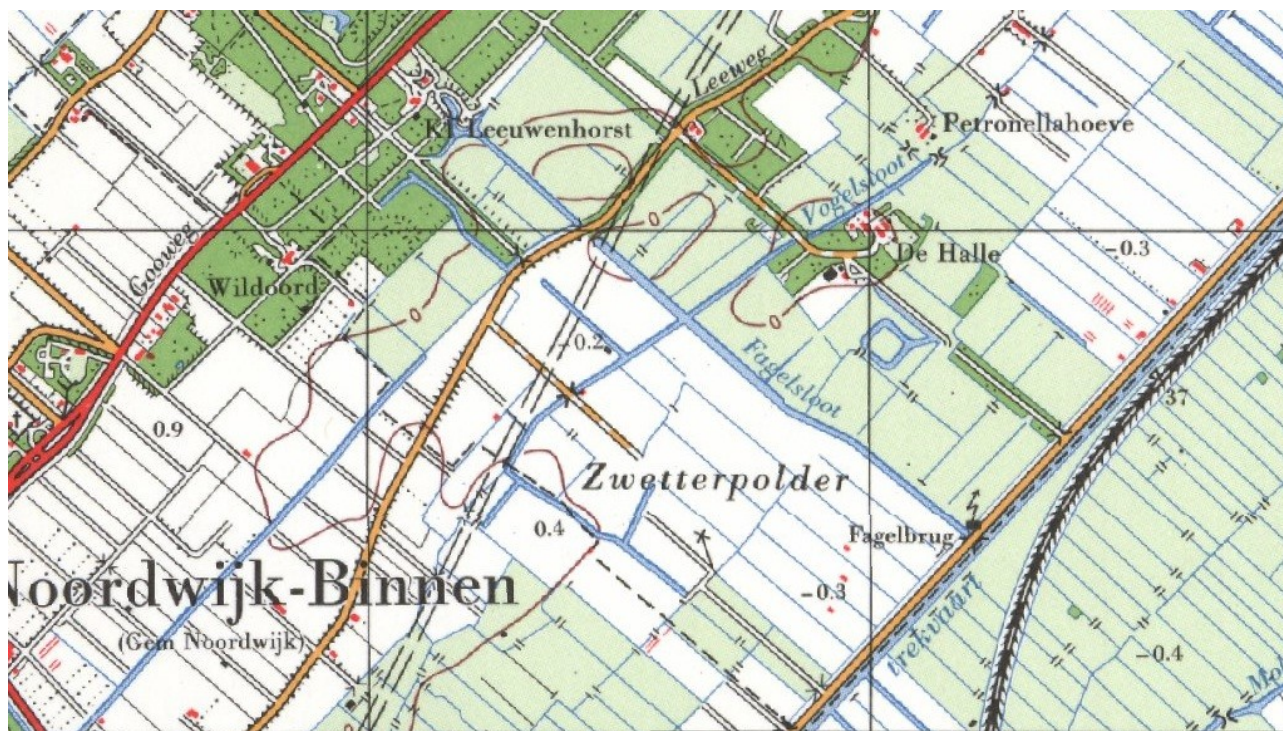
Omstreeks 1950 vonden er nog een aantal wijzingen plaats in "t Nieuwe Bosch" langs de Leeweg. Enerzijds werd het bos verkleind door de afzanding van perceel C428, dat inmiddels verkocht was aan derden (afb. 7.4). In het bos zelf is in 1951 voor het eerst een, kruisvormig, padenpatroon zichtbaar (afb. 7.4).

Op de horst zijn de wijzigingen bescheiden. De meest opvallende ingreep is de bouw van een nieuwe schuur ten noorden van Oud Leeuwenhorst die voor het eerst voorkomt op een topografische kaart uit 1965 (afb. 7.6).

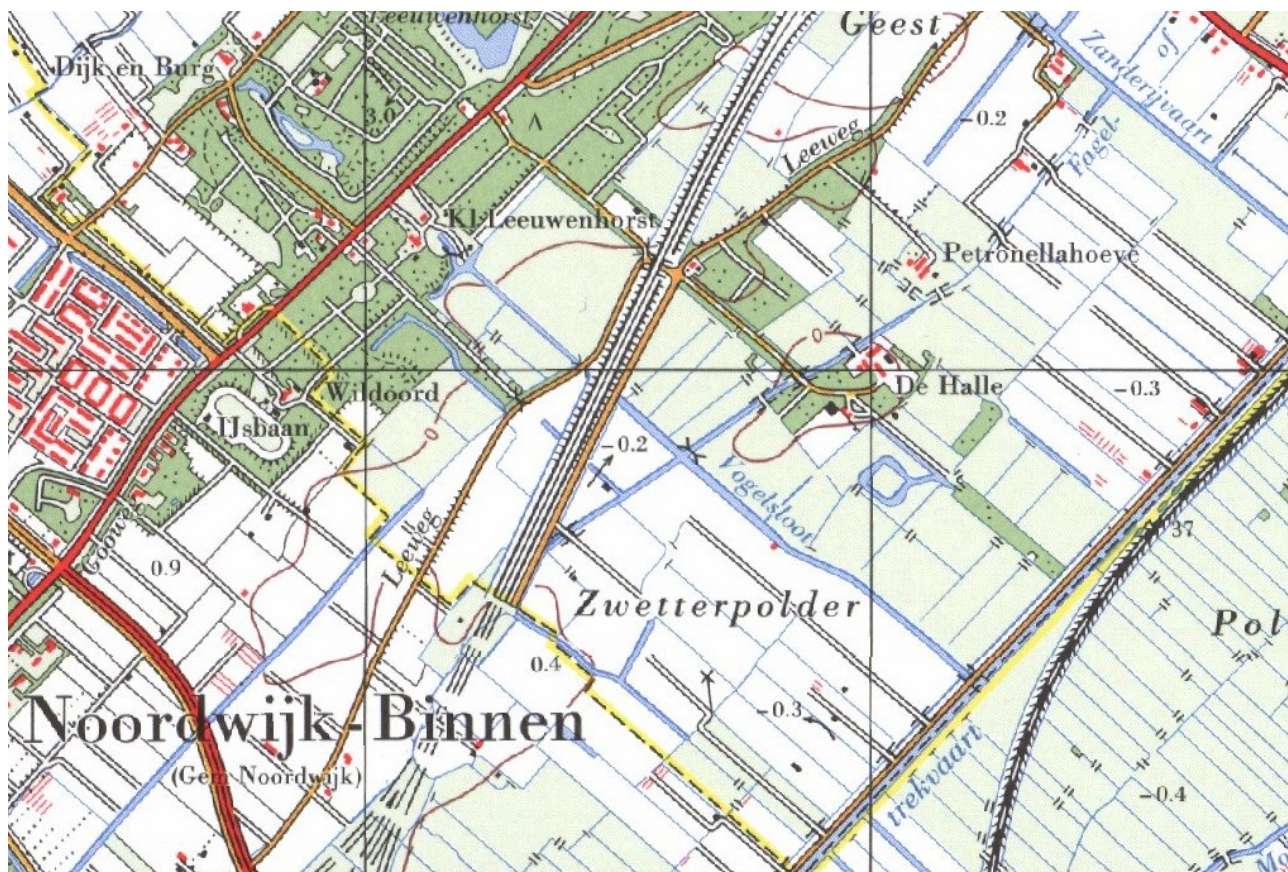
Een grote ingreep in het cultuurlandschap van Oud Leeuwenhorst was de aanleg van de N206 rond 1970. De boven het landschap uitstekende provinciale weg doorsnijdt Oud Leeuwenhorst ter hoogte van de aansluiting van de Leeweg op de Voorlaan (afb. 7.7). Topografische kaarten uit de periode van 1974 tot heden (zie afb. 7.9 t/m afb. 7.12) tonen dat het plangebied in deze periode geen wijzigingen heeft ondergaan.



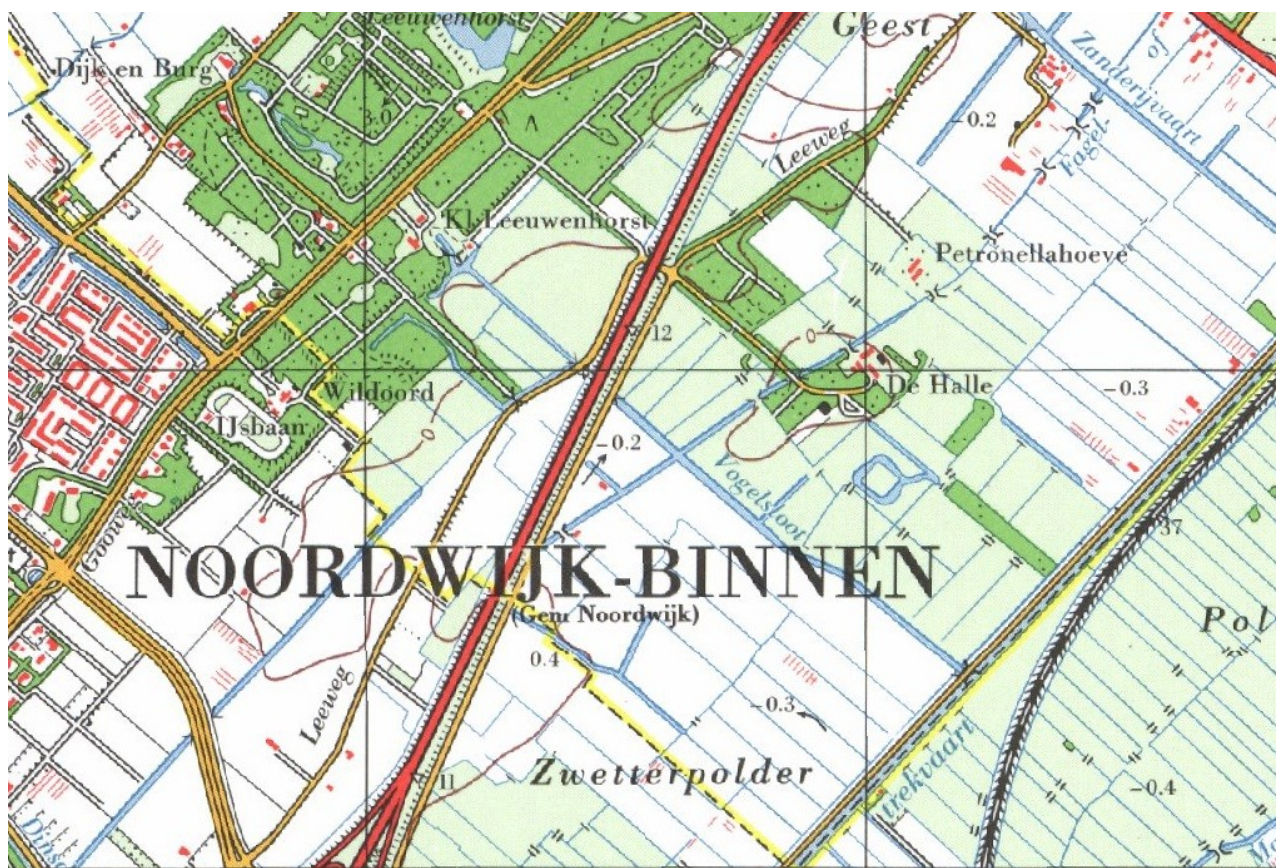
Afb. 7.6 De topografische kaart 30F uit 1965.



Afb. 7.7 De topografische kaart 30F uit 1969.



Afb. 7.8 De topografische kaart 30F uit 1974.



Afb. 7.9 De topografische kaart 30F uit 1981.



Afb. 7.10 De topografische kaart 30F uit 1986.



Afb. 7.11 De topografische kaart 30F uit 1990.



Afb. 7.12 De topografische kaart 30F uit 1995.

8 SAMENVATTING VAN DE ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS

Hieronder volgt een feitelijke samenvatting van de belangrijkste fasen uit de ontwikkelingsgeschiedenis en wat daar nog uit resteert in het veld. In het volgende hoofdstuk wordt in gegaan op de cultuurhistorische waarden hiervan.

Landgoed Oud Leeuwenhorst kent een complexe ontwikkelingsgeschiedenis met verschillende geschiedenislagen en ontwikkelingsfasen die alle in de huidige situatie in meer of mindere mate hun sporen hebben nagelaten.

De vroegste fase, de ontginningsfase vóór 1261, is nog duidelijk herkenbaar in het landschap. De blokvormige verkaveling, die afwijkt van de strokenverkaveling van de rest van de Zwetterpolder is nog markant aanwezig, evenals de ontginningswatergangen de Zwet en de Maandagse wetering, de hogere ligging van de horst en (het restant van) de Bronsgeesterweg.

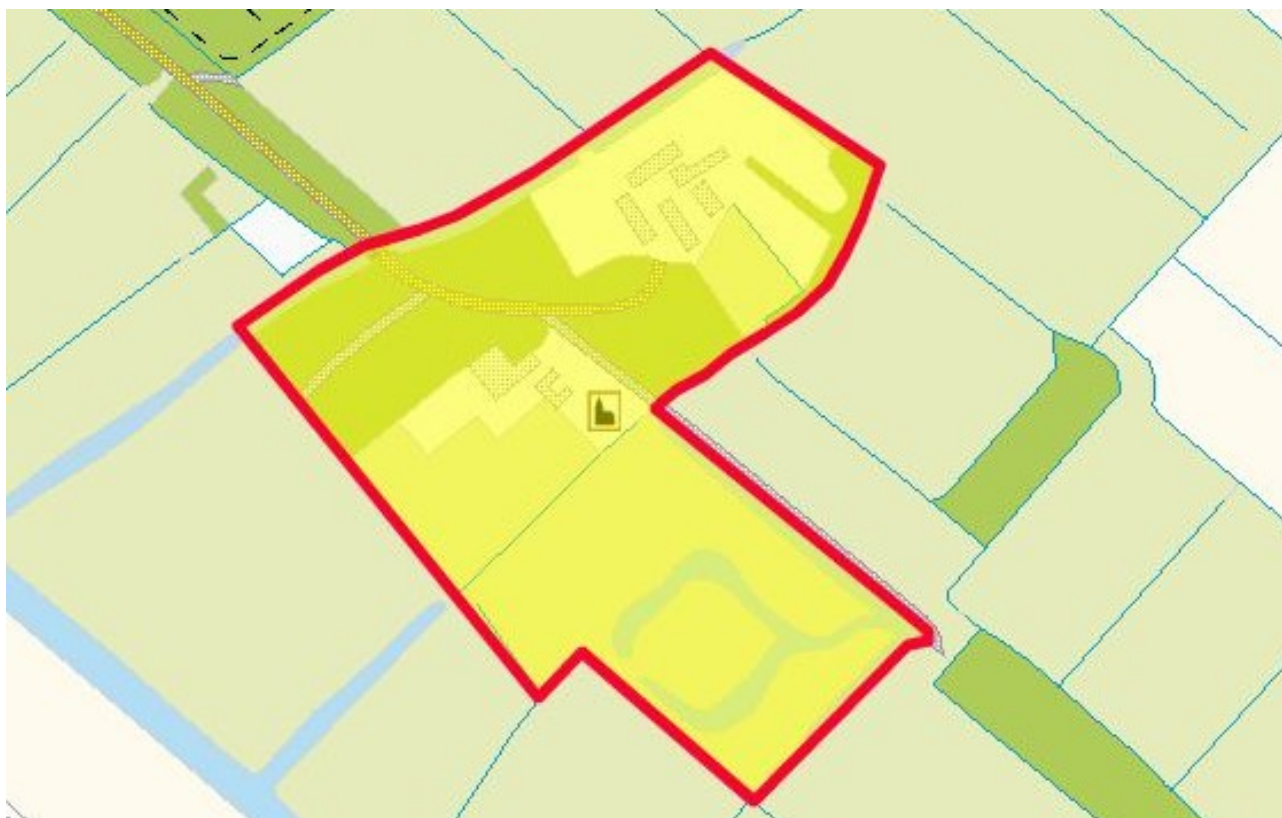
De tweede fase, de kloosterperiode 1261-1574, is vormgevend geweest voor de huidige uitstraling van Landgoed Oud Leeuwenhorst. De Voorlaan, de Achterlaan en buiten het plangebied de Leelaan zijn tot op heden belangrijke 'landmarks' in het landschap. Ook de plek van de boerderij de Halle vindt in deze fase zijn oorsprong. Een opmerkelijk element is verder de, vermoedelijk uit deze periode stammende, schuur van de boerderij de Halle.

De derde fase, geseculariseerd kloosterbezit tussen 1574 en 1676, heeft geen noemenswaardige sporen in het huidige terrein nagelaten. In deze fase werd voornamelijk voortgeborduurd in wat ten tijde van het klooster tot stand was gebracht.

De vierde fase, Leeuwenhorst als buitenplaats van de Ridderschap, omvat de periode 1676-1801. Vooral in de eerste jaren in deze fase, de periode 1676-1688, toen Leeuwenhorst door Caspar Fagel als buitenplaats werd gebruikt, kende de buitenplaats zijn grootste bloei en genoot een internationale beroemdheid. Hier van is in het terrein slechts weinig bewaard gebleven; de Fagelsloot en het omgrachte eiland. Na 1688 verloor Leeuwenhorst zijn glans. De tweede helft van de 18e eeuw betekende het definitieve verval van Leeuwenhorst als buitenplaats. De karakteristieke bebossing van het landgoed, is grotendeels aan het einde van deze fase tussen 1794 en 1801 aangelegd vanuit economische overwegingen.

De vijfde fase omvat de gehele 19e eeuw. Aan het begin van de 19e eeuw is door de toenmalige eigenaar Johan Valckenaer Oud Leeuwenhorst ondergeschikt gemaakt aan Dijk en Burg. Onder Valckenaer werd het herenhuis afgebroken en verdwenen veel van de toen nog bestaande elementen uit de voorgaande periodes. Na de aankoop van landgoed Oud Leeuwenhorst door gravin Van Limburg Stirum-Gevers in 1871, werden in 1873 de huidige boerderijen de Halwoning en Oud Leeuwenhorst gebouwd.

De zesde fase, de 20e eeuw, is een fase van relatieve rust en continuïteit van het beheer sinds 1871. Een grote en zware ingreep was de aanleg van de N206 over het landgoed die in geluid en beeld dominant aanwezig is.



Afb. 9.1 Begrenzing van het archeologisch monument kloostercomplex Leeuwenhorst in de Zwetterpolder, monumentnummer 7462. De juridische status van dit monument is volgens de Rijksdienst Cultureel Erfgoed "gewaardeerd, niet beschermd", de cultuurhistorische waarde is omschreven als "hoog". De begrenzing is voorlopig.

9 WAARDENSTELLING

De onderzochte elementen in het plangebied bestaan uit waardevaste en waardevolle elementen. Waardevaste elementen hebben een beschermde status, waardevolle elementen zijn niet-beschermde elementen die bijzondere of kansrijke erfgoedwaarden bevatten.

Voor de waardenstelling zijn de navolgende cultuurhistorische waarden gedefinieerd:

- Hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- Positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.
- Indifferente monumentwaarden, deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied.

ARCHEOLOGISCHE WAARDE

Het plangebied heeft een rijke geschiedenis waarvan de occupatie- en bewoningsgeschiedenis in ieder geval tot in de 13e eeuw teruggaat. Bijzonder is dat op de horst in het plangebied omstreeks 1261 een cisterciënzerinnenklooster gevestigd is dat tot 1574 heeft bestaan. Hierna is de horst en nabije omgeving als buitenplaats in gebruik geweest tot 1801.

Een deel van het plangebied heeft een monumentnummer (monumentnr. 7462). Volgens de bijbehorende beschrijving is dit terrein vanwege de Middeleeuwse kloosterfase uit archeologisch perspectief gewaardeerd met een cultuurhistorisch hoge waarde.

De archeologische site heeft echter geen wettelijke monumentstatus. (zie afb. 9.1). De juridische status is "gewaardeerd, niet beschermd"²⁶.

De archeologische site heeft, op basis van de bestaande monumentomschrijving (monumentnr. 7462) een cultuurhistorisch hoge waarde.

Daarbij wordt echter opgemerkt dat volgens de in 2007 geactualiseerde beschrijving aanvullend onderzoek moet plaatsvinden om de begrenzing van het monument beter te bepalen. Uit het voorliggende historische onderzoek blijkt aanvullend hierop dat;

- de kloosterbebouwing zich beperkt heeft tot de horst. Zo behoort het omgrachte eiland niet tot de kloosterfase maar tot de latere buitenplaatsfase. Het eiland is tussen 1676 en 1688 aangelegd en heeft alleen een tuininrichting gekend. Aan het begin van de 19e eeuw heeft hier korte tijd een tuin-koepel gestaan.
- het bodemarchief waarschijnlijk ernstig verstoord is door grondverzet en uitbreken van funderingen in de periode 1800-1805, afgraving in de 19e en 20e eeuw van diverse percelen op en rondom de horst ten behoeve van zandwinning en ten behoeve van de bouw van de Halwoning en Oud Leeuwenhorst in 1873 en diverse schuren begin 20e eeuw.



Afb. 9.2 De landgoedbiotoop Leeuwenhorst. Provincie Zuid-Holland, cultuurhistorische waardenkaart.

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE WAARDE

Kloosterperiode

De oorspronkelijke ontginning van de strandvlakte tot Zwetterpolder is nog opvallend gaaf aanwezig met de Maandagse wetering en Zwetsloot /later Leidse Trekvaart als hoofdwatgangen en de Bronsgeestereg op de rand van de strandwal. Bijzonder is dat de ontginning van het plangebied binnen de Zwetterpolder een van de omgeving afwijkende onregelmatige blokvormige verkaveling heeft. Deze afwijkende verkaveling is vermoedelijk terug te voeren op een vroege ontginning die vanuit de hoger gelegen horst heeft plaatsgevonden.

De Maandagse wetering binnen het plangebied is op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland aangegeven als lijnelement met een "redelijk hoge waarde", categorie 3.

De Leidse Trekvaart binnen het plangebied is op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland aangegeven als lijnelement met een "hoge waarde", categorie 2.

De onregelmatige blokvormige verkaveling, de Maandagse wetering en de Zwetsloot/Leidse Trekvaart hebben een cultuurhistorisch hoge waarde.

Tot de kloosterperiode behoren verder nog de Voorlaan en Achterlaan. Beide lanen, die opvallen door hun omvang, ontsloten het klooster respectievelijk vanaf de Bronsgeesterweg/Strandwal en de Zwetsloot, later Leidse Trekvaart. Beide lanen zijn in latere fasen geïntegreerd in de aanleg. De Voorlaan vormt tot op heden de monumentale entree die Oud Leeuwenhorst als landgoed een eigen identiteit geeft.

De Voorlaan en Achterlaan hebben een cultuurhistorisch hoge waarde.

Buitenplaatsperiode

Het plangebied valt binnen de landgoedbiotoop Leeuwenhorst / Dijkenburg zoals aangegeven op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland. De landgoedbiotoop Leeuwenhorst / Dijkenburg heeft geen beschermde status. De buitenplaats/landgoedperiode omvat grosso modo de periode vanaf het bezit door de Ridderschap na 1574 tot de sloop van het herenhuis in 1801.

Onderscheidend binnen deze tijdsspanne is de periode 1676-1688 waarin Leeuwenhorst tot grote bloei kwam en tot ver buiten onze landsgrenzen grote bekendheid genoot. Het belang van Landgoed Oud Leeuwenhorst voor de tuin- en landschapsarchitectuur kenmerkt zich vooral door de kennis die hierover op het rijkelijk aanwezige kaartmateriaal en in bronnen bewaard is gebleven. In de huidige aanleg is van deze rijkdom weinig tot niets meer over; de aanleg zelf zoals padenstructuur, bijzondere beplanting en dergelijke ontbreken al 200 jaar. Van de historische buitenplaats/landgoedperiode resteren het omgrachte eiland, de Fagelsloot en Het Nieuwe Bosch.

Het omgrachte eiland (1676-1688) verwijst als een van de weinige elementen naar de bloeiperiode van Oud Leeuwenhorst in de 17e eeuw. Het omgrachte eiland is "als casco" nog intact aanwezig. Het eiland en de gracht zijn van belang om de historische gelaagdheid van het terrein te kunnen lezen.

Het omgrachte eiland heeft een cultuurhistorisch hoge waarde.

De Fagelsloot (1676-1688) is als verbreding van een kavelsloot aangelegd om de bouw en aanleg van de buitenplaats door Caspar Fagel mogelijk te maken en verwijst als één van de weinige elementen naar de bloeiperiode van Oud Leeuwenhorst in de 17e eeuw. In zijn naam verwijst de Fagelsloot naar de beroemdste bewoner; Caspar Fagel. De Fagelsloot is nog intact aanwezig. De Fagelsloot is van belang om de historische gelaagdheid van het terrein te kunnen lezen.

De Fagelsloot binnen het plangebied is op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Zuid-Holland aangegeven als lijnelement met een "hoge waarde", categorie 2.

De Fagelsloot heeft een cultuurhistorisch hoge waarde.

Het Nieuwe Bosch is in de periode 1794-1801 aangelegd als productiebos en niet ontworpen als parkaanleg met wandelpaden, vijvers en sierbeplanting. Dit bosgebied maakt als productiebos wel integraal onderdeel uit van het landgoed en bepaalt mede de uitstraling van het landgoed.

Het Nieuwe Bosch heeft een cultuurhistorisch positieve waarde.

HISTORISCHE STEDENBOUWKUNDIGE EN BOUWKUNDIGE WAARDE

Kloosterperiode

De horst binnen het plangebied heeft vanuit de Middeleeuwen als kloosterterrein een continue bewoningsgeschiedenis. Op bouwkundig gebied is van deze bewoningsgeschiedenis vrijwel niets bewaard gebleven. Alleen de schuur van de Halwoning, De Halle genaamd, stamt vermoedelijk uit de kloosterperiode. De Halle is in latere perioden gewijzigd, verbouwd en in de 20e eeuw uitgebreid en verkeert momenteel in bouwkundig zeer slechte staat. De Halle heeft geen beschermde status. Ondanks de staat en vele aanpassingen en veranderingen is De Halle het laatste tastbaar bouwkundige restant van de kloosterbebouwing.

De Halle heeft een cultuurhistorisch positieve waarde.

Buitenplaatsperiode

Uit de latere buitenplaatsperiode resteren de volgende bouwhistorische elementen; de beide natuurstenen hekpijlers.

De beide natuurstenen hekpijlers (3e kwart 18e eeuw) met opschrift Leeuwenhorst aan de Voorlaan naast huis Jachtlust (Leeweg 19) zijn als rijksmonument beschermd²⁷. Daarbij moet opgemerkt worden dat uit het onderzoek is gebleken dat deze oorspronkelijk van elders afkomstig zijn en na de afbraak van landhuis Leeuwenhorst aan de Gooweg in 1943 zijn herplaatst aan de Voorlaan. In die zin hebben de hekpijlers op zichzelf een hoge waarde, maar is de plaats minder relevant.

De beide hekpijlers hebben een cultuurhistorisch hoge waarde. De plaats van de hekpijlers heeft een cultuurhistorisch positieve waarde.

Landgoedperiode

Uit de periode na de sloop van het herenhuis resteren de volgende bouwhistorische elementen; de jachttopzienerwoning met jachtkamer, de boerderij Halwoning en de boerderij/paardenstalling Oud Leeuwenhorst. De recente 20e-eeuwse opstallen zijn niet gewaardeerd.

De boerderijen Halwoning en Oud Leeuwenhorst dateren beide in oorsprong uit 1873. Beide opstallen kennen latere aanpassingen en wijzigingen die de authenticiteit sterk hebben aangetast. Bovendien zijn beide omgeven door 20e-eeuwse bijgebouwen. De boerderij Oud Leeuwenhorst verkeert momenteel in bouwkundig slechte staat.

Oud Leeuwenhorst en de Halwoning hebben beide een indifferente cultuurhistorische waarde.

De jachttopzienerwoning met jachtkamer, Jachtlust, (1890-1900), is aan de Leeweg nr. 19 gebouwd. Jachtlust is beschermd als gemeentelijk monument²⁸. Jachtlust heeft een hoge authenticiteit. Jachtlust bepaalt mede de uitstraling van Oud Leeuwenhorst door zijn ligging aan de Voorlaan, de entree van Oud Leeuwenhorst.

Jachtlust heeft een cultuurhistorisch hoge waarde

Opgemerkt dient echter wel te worden dat Jachtlust vanuit Klein Leeuwenhorst is gesticht en zodoende zijdelings verweven is met Oud Leeuwenhorst. De doorsnijding van het landgoed met de aanleg van N206 heeft Jachtlust afgescheiden van Klein Leeuwenhorst.

AANBEVELINGEN:

Voor de ontwikkeling van het plangebied tot nieuw landgoed wordt aanbevolen om;

- 1 Het verkavelingspatroon in de aanleg als uitgangspunt te nemen en aanpassingen binnen de historische verkaveling te realiseren.
- 2 De in de conclusie benoemde elementen met een cultuurhistorisch hoge waarde te behouden en eventueel, waar mogelijk, te versterken.
- 3 Bij de nieuwe bebouwing in de architectuur van de gebouwen rekening te houden met de hiërarchie van hoofdgebouw en bijgebouwen.
- 4 Net als in de afgelopen 800 jaar, de bebouwing te concentreren op de horst. Hiermee blijft de scherpe scheiding tussen horst, weilanden en bos behouden wat de leesbaarheid van het "historische landschap van horst en omliggende nutsgronden" ten goede komt en verdichting van het open landschap van het landgoed voorkomt.

Naar aanleiding van het historisch onderzoek komen als mogelijke en geschikte bouwlocaties in aanmerking (zie afb. 2.3 voor de kadastrale percelering);

Kavel C448 (boerderij Oud Leeuwenhorst).

Motivatie: Voor deze locatie pleit dat deze nu al bebouwd is. Voorafgaand aan de bouw in 1873 zijn de kavels C447 (tuin) en C448 (huis) afgezaagd. Het Actueel Hoogtebestand Nederland geeft aan dat beide percelen een meter lager liggen dan het ten noorden hiervan gelegen kavel C553 zodat hier geen hoge archeologische waarden worden verwacht. Tevens heeft de huidige opstal, de in verwaarloosde staat verkerende boerderij Oud Leeuwenhorst met schuur die in gebruik is als paardenstalling, geen monumentstatus.

Kavel C553 (de oude huisplaats van het herenhuis).

Motivatie: Het oorspronkelijke herenhuis op deze plek vormde het hart van de buitenplaats. Het herenhuis is in 1801 afgebroken en de kavel is toen met bos beplant. Begin 20e eeuw zijn op het oorspronkelijke huiskavel twee schuren gebouwd die midden 20e eeuw zijn afgebroken. Voor deze kavel pleit dat deze voor 1800 en in de eerste helft 20e eeuw al bebouwd is geweest.

Bebouwing buiten de horst is gezien de bovengenoemde verdichting van het open landschap een minder wenselijke optie. Naar aanleiding van het historisch onderzoek komen als mogelijke en geschikte bouwlocaties in aanmerking;

Kavel C312-313 of de oostzijde van het aanpalende perceel C432. Deze kavels liggen buiten het gebied dat als archeologisch waardevol is aangeduid. Door de beplantingsrand op kavel C433 heeft bebouwing hier een weinig versturende invloed op de beleefbaarheid van het landgoed.

Kavel C 1454 (in de bosrand van het zuidelijk deel van het Nieuwe Bosch). Dit kavel ligt buiten het gebied dat als archeologisch waardevol is aangeduid. Het Nieuwe Bosch heeft cultuurhistorisch geen bijzondere waarden, anders dan dat het als productiebos bij het landgoed heeft gehoord.

LITERATUURLIJST

Bultink, M., 'Johan Valckenaer, een buitenplaatseigenaar rond 1800' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 93-112

Gevers van Kethel en Spaland, jhr. J.H., *Uittreksels uit geschriften van jhr. J.H. Gevers van Kethel en Spaland* (ongedateerd)

Hartog, E. den, 'Leeuwenhorst, een buitenplaats van wereldformaat : gezien door de ogen van Pieter Teding van Berkhout' in *Kernpunten*, jg. 12 (2006), nr. 67, 5-16

Hartog, E. den, 'Leeuwenhorst als klooster' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 15-28

Hartog, E. den, 'Leeuwenhorst ten tijde van de Ridderschap' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 29-54

Hartog, E. den en C. Teune, 'In Horto Fageliano' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 55-74

Hartog, E. den, 'Het einde van Oud Leeuwenhorst' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 87-92

Immerseel, R.H.M. van en E. den Hartog, 'Klein Leeuwenhorst en Huize Leeuwenhorst in oorlogstijd: het einde van een tijdperk' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 169-180

Immerseel, R.H.M. van, 'Klein Leeuwenhorst' in *Leeuwenhorst, een Hollandse buitenplaats* (KSHZ 2003), 129-142

Moor, G. de, *Verborg en geborgen. Het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio 1261-1574* (Hilversum 1994)

Ormel, E.D., *Bouwhistorische beschrijving van de historische draagconstructie van het stalgebouw van de boerderij aan de Leeweg 23 te Noordwijkerhout* (sept. 1995).

Wyck, jhr. dr. H.W.M. van der, *De kasteeltekeningen van Roelant Roghman I* (Alphen aan den Rijn 1989)

NOTEN

- 1 Zie ook Leeuwenhorst als klooster, 25.
- 2 Verborg en geborgen, 26.
- 3 Verborg en geborgen, 28-29
- 4 Verborg en geborgen, 26
- 5 zie Leeuwenhorst als klooster, 15.
- 6 Voor verblijfplaats van deze schilderijen zie Leeuwenhorst als klooster, 22.
- 7 Leeuwenhorst als klooster, 19.
- 8 E.D. Ormel, Bouwhistorische beschrijving van de historische draagconstructie van het stalgebouw van de boerderij aan de Leeweg 23 te Noordwijkerhout (sept. 1995).
- 9 Verborg en geborgen, 18.
- 10 Geciteerd bij Leeuwenhorst als klooster, 22.
- 11 Jhr. dr. H.W.M. van der Wyck, *De kasteeltekeningen van Roelant Roghman I* (Alphen aan den Rijn 1989), 199.
- 12 In Horto Fageliano, 57.
- 13 In Horto Fageliano, 57.
- 14 De Codex bevindt zich in de Biblioteca Nazionale Centrale Firenze, Ms Pal. 6.B.B.8.5. (G.F. 182).
- 15 British Museum Natural History (Londen) bezit het Sloane Herbarium en het Richardson Herbarium. Beide herbaria bevatten diverse gedroogde planten uit de tuinen van Leeuwenhorst. Zie In Horto Fageliano, 60-66.
- 16 Leeuwenhorst ten tijde van de Ridderschap, 32-33.
- 17 Geciteerd bij Het einde van Oud Leeuwenhorst, 87.
- 18 Geciteerd bij Het einde van Oud Leeuwenhorst, 87.
- 19 Johan Valckenaer, een buitenplaatseigenaar rond 1800, 100.
- 20 Geciteerd bij Johan Valckenaer, een buitenplaatseigenaar rond 1800, 100. Voor dagboek zie Leiden, Universiteitsbibliotheek BPL 1037 VII, boek 7.
- 21 Geciteerd bij Johan Valckenaer, een buitenplaatseigenaar rond 1800, 102.
- 22 *Uittreksels uit geschriften van jhr. J.H. Gevers van Kethel en Spaland*, particulier bezit, 5 en 10.
- 23 De opmetingen voor deze Kadastrale Minuut Plans werden soms al in het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon naar Frans model ingezet maar bleven steken op verzet.
- 24 *Uittreksels uit geschriften van jhr. J.H. Gevers van Kethel en Spaland*, particulier bezit, 10.
- 25 Geciteerd bij Klein Leeuwenhorst en Huize Leeuwenhorst in oorlogstijd: het einde van een tijdperk, 175.
- 26 Rijksdienst Cultureel Erfgoed, monumentnummer 7462.
- 27 Monumentenregister Rijksdienst Cultureel Erfgoed, monumentnummer 30775.
- 28 Gemeentelijke Monumentenlijst gemeente Noordwijkerhout, Leeweg 19.